

ROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 31. Marca 1876.

Číslo 3.

Kuruci.

Historická povest' od Sam. Tomášika.

(Pokračovanie.)

III.

Na začiatku XVIII. storočia dvaja panovníci čo hviezdy prvej veľkosti na obzore politickom obracali na seba oči celej Európy.

Ludvik XIV. pozdvihol svoj francúzsky národ na vysoký stupeň slávy, no stal sa i najmocnejším a najviac zvelebovaným panovníkom európejským.

Šťastný bol vo voľbe svojich ministrov a generálov, ktorí vynikali umom, politickým rozhľadom a zvláštnou obzretnosťou. Reč francúzskeho povýšil za reč diplomatickú medzi krajinami a národami. Toho času primäl Ludvik Karola II., kráľa

španielskeho, poslednieho to Habsburgovca, by tento za dediča trónu svojho vyhlásil jeho vnuka Filipa. To sa i stalo. Z toho ztrhla sa vojna, ktorú jemu vypovedal rakúsky cisár Leopold so svojimi spojencami Nemeckom, Anglickom, Portugalskom a Savojskom. Ačkoľvek bol silný, preca v oči toľkým nepriateľom obzeral sa po spojeneoch.

Chcel predne oslabiť Leopolda tým, keď v Uhorsku povstali nepokoje podnecoval. Vysvobodenie Rakóciho z Viedenského Nového Mesta hodilo sa veľmi k jeho zámerom; veď i tak predtým s Rakóciom si dopisoval.

Druhý preslávený panovník toho času bol v severnej Európe Peter Veľký, cár ruský.

On bol prvý slovanský panovník, ktorý nahliadol súrne potrebu dorozumenia a spríatenia sa kmenov slovanských; i vynasnažoval sa, by tieto pri svojich doterajších ustavičných pôtkach a bojoch medzi sebou vedených, pri svojej rozorvanosti a rozcapatenosti nepadly jedon za druhým za vítanú korist svojím nepriateľom, ktorými otočený

bol jedon každý zpomedi nich. I uzavrel smluvu s poľským kráľom Augustom oproti švédskému Karolovi XII. Roku 1700 zvíťazil síce kráľ Karol nad Petrom pri Narve; no víťazstvo toto nemalo zlé následky pre Rusko. Jasnáhle sa Karol obrátil oproti Poľsku, použil toho času genialný Peter výdatne, lebo pokračujúc so svojím oduševneným voj-

Bogdan Zimonič.

skom v boji víťazne v Livonii a Ingridii, položil tam r. 1703 základ nielen mestu dla neho Petrohrad nazvanému, no i ohromnej ríši, ktorú potom jeho nástupníci ním vytknutým smerom a duchom na obdiv a závišť sveta ďalej stavali.

Takéto bolo rozpoloženie Europy v čase, v ktorom dej povesti našej sa rozvíjaval.

Po úteku Rakóciho z Viedenského Nového Mesta vypísala vláda viedenská 10.000 zl. odmenu tomu, kto by Rakóciho živého do jej rúk odovzdal a 6000 zl. tomu, kto by aspoň hlavu jeho doniesol.

Medzitým poberal sa Rakóci s Bercsenyim, Oeckaym, Lipovianskym, Raslavickým, Pivodom atď. i s malým zástupom husárov, horami a bočnými cestami, dňom i nocou ku hranicám Poľska. A šťastne dorazili po mnohom nebezpečenstve do staroslavného mesta Krakova. Neočakávaní hostia prijatí boli veľkolepe. Šľachtici, mešťania i univerzitní študenti obklopili jich hneď na ulicach. Každý chcel jim ruku podať, každý vítal jich srdečnými slovami, každý prosil jich, aby mu preukázali tú česť a prijali za vďak v jeho dome i byt i stravu. Rakóci pozvaný bol do domu palatinovho, Bercsenyi a Oeckay s inými čelnejšími mužami ku prednejším velmežom a šľachticom; o ostatných jednoduchých vojakov trhali sa šľachtici a mešťania.

I udaly sa tu opravdu krásne výjavy slovanskej pohostinnosti.

„Pane môj lúbezný,“ oslovila stará ženička blatom umazaného a prachom pokrytého Janka Pivodu, „budete iste hladný; prosím vyberte si z môjho koša biely chlebič a prijmite ho čo srdečný darček odo mňa.“

„Milá matička,“ riekol Pivoda, „jako že môžem od vás niečo prijať, keď vidím, že ste sama chudobná.“

„Ach,“ vzdychla si starenka pozdvihnúc oči k nebu, „ach, veď sa tam hore nebeskí anjeli radujú, keď chudobný núdznemu dobre robí.“

Janko prijal chlieb i poďakoval sa dobrej slovanskej starenke.

„Hľa, milá dcérka,“ poučoval jeden šľachtic švarnú dcéru svoju ukazujúc na An-

dreja Raslavického, Lipovianskeho a Pivodu, „toto sú naši bratia Slováci, vyhnaní z miliej otčiny. Či jich nepohostíme?“

„Otče môj,“ riekla tíško deva, „keď sú našimi bratami a vyhnancami, pohostíme jich božími darmi chlebom i soľou. Zavolajme jich, mamiuka tešiť sa bude, keď uvidí svojich krajanov.“

Šľachtic prosil Raslavického, aby neopovrhol jeho pohostinným domom. A Andrej touto slovanskou pohostinnosťou až k slzam pohnutý prijal pozvanie i menom svojich súdruhov.

„Kto zná,“ hovoril cestou šľachtic ku Raslavickému, Lipovianskemu a Pivodovi, „čo nám Poliakom v budúcnosti usúdiť Hospodin? Možno, že i my nekdý pohostinnosť u pobratimných národov hľadať budeme.“

„Tak je, dnes mne, zajtrá tebe!“ prisvedčil Jurko Lipoviansky. „Lebo jako sa o každom i najbohatšom jednotlivcovi riecť môže, že pred smrťou nenie blahoslaveným, tak i žiaden národ, trebas by stál na najvyššom vrcholci slávy a moci, nemôže si pomysleť, že to navždy trvať bude. Oj, bars by na to pamätaly všetky šťastné národy a nekrivdily slabším od seba!“

Rakóci prosil kráľa Augusta o ochranu pre seba a svojich súdruhov. A kráľ poľský ujistoval ho kroz palatína, že sa môže bezpečne na pôde poľskej zdrzovať, že ho vláde viedeňskej nikdy nevydá.

Francúzsky kráľ Ľudvik XIV., s ktorým Rakóci ustavične si dopisoval, posielal mu ročitú peňažnú podporu; no žiadal od neho, aby do Uhorska vtrhol a Leopolda znepokojoval. K tomu nemal Rakóci ani vojska, ani potrebných peňazí.

I obrátil sa k ruskému cárovi Petrovi Veľkému. Ruská vláda slubovala mu všemožnú podporu a on chystal sa k rozhodnému kroku. I vyslal vyzvedačov do nešťastnej vlasti svojej, aby sa o smýšľaní veľmi utlačovaného ľudu presvedčil a predbežné kroky porobiť mohol.

Avšak nádeje jeho maly skoro vyjsť na zmar.

Jedného dňa jazdil so svojimi priateľmi vedľa brehu rieky Visly. Zrazu obklopili ho

zakuklení ozbrojenci. Nastala šarvatka. Ne priateľ bol početnejší. Rychlonohý vraník a obetovavosť priateľov vysvobodili ho z nebezpečenstva. I prestahoval sa do ďalekého Minska. Ani Bercsényi nebol istý pred zradcami. Keď raz viezol sa k jednému šľachticovi, prepadli ho traja neznámi ozbrojenci. Pohonič jeho klesol mŕtvý, Bercsényi so súdruhom zmizol v húšť ve, zkaďe dostanúc sa do najbližšej osady, pospiechal preoblečený do Varšavy a osadil sa tam.

V pôvabnej krajine leží staroslavné sídlo poľských kráľov, svobodné drieb mesto Krakov. S národnou hrdosťou a s úctou pozerá každý Poliak na starobylé skvostné chrámy a kláštory, na tie mnohé rozmanitej výšky a podoby váže, ktoré so svojimi slnkom ožiarenými a blyštiacimi sa kupolami a krížami ku blankytu nebeskému sa vypínajú. Pohľad na kráľovské toto mesto budí v srdci každého Slovana nábožnú a posvätnú úctu. Prepamätný, od celého národu s nábožnosťou i pýchou draho vážený, je prepevný hrad, ktorý na vrchu Vavelu pri rieke Visle nad mestom sa vypína. V hrade tomto bývali drieb králi volného Poľska, tu vo velebnom stolnom chráme práchnivejú i kosti jejich. Velkolepý chrám tento má krem hlavného veľkého i dvadsaťpäť menších oltárov a osemnásť kaplíc, v ktorých telesné pozostatky 19 kráľov, 9 panovníc a mnohých poľských hrdinov odpočívajú. Okolo chrámu sú všetky steny marmorovými pomníkmi a nápisy okrásené.

Je krásne letnie ráno.

Pri chráme na zámku sedia na marmorevej lavičke dvaja mladíci. Oba zadumali sa hlboko, len kedy tedy prehovorí nektory z nich niekoľko slov. Kroj i reč jich svedčí, že niesú Poliakmi; no i cudzinec by prisvedčil, že sú synami príbudzného Poliakom národu. Túžobne, meravo hľadia oba v tú stranu ku poludňo-východu, jakoby nekoľo netrpezlivo očakávali.

„Pozri, Janko,“ vzdychol si jedon z mladíkov po dlhom hlbokom mlčaní, „pozri na tie čierne chmáry, jako od juhu na obzore tiahnu ponad ho y do tohto pohostinného

kraja. Ony iste prichodia z našich milých rodných strán, keď tam pokropily žízniivé polia a spevavé lúčiny obživujúcim a zúrodnujúcim daždíkom.“

„Možno, možno, Andrej môj,“ odpovedal Janko Pivoda súdruhovi svojmu Andrejovi Raslavickému. „Čo nás po nich, keď nám nedonášajú žiadnu radostnú novinku z našich bôlnych rodných krajov, do ktorých noha vyhnancova kročiť nesmie.“

„Pravda,“ bránil sa Raslavický, „ten oblak je nemý, no preca mi je milý preto, že ho vetrik z mojej drahej otčiny sem prináša. Všetko mi drahé, čo ma na dialne rodnie kraje upomína. Keď oko moje túžobné uzre kráľa ptákov, mohutného orla, jako silnými peruťami rozráza povetrie i oblaky svobodne si preletujúc ponad vrcholce ozorných Tatier, a hned zase zamieri ponad jich poludňajšie stráne a zavesluje si ta do tej švarnej našej vlasti, kde ten náš dobrý ľud žije a hned zase obkolesiac na široko tie južné končiare rýchlosťou blesku preletuje hranicami a hrdo poletúva si nad poľskými Beskydami: brat môj lúbezný, ver, že mi srdce poskacuje od radosti a duša moja túži zavodiť v letu s tým kráľovským ptákom ponad tie naše milé Tatry. Brat môj, milá mi je i tá štebotná lastovička, ktorá putuje z ďalekého juhu ponad milé Slovensko sem do Poľska, ver! Veď na svojej dobrodružnej púti nie v jednej dedinôcke slovenskej sa zastaví, i obletujúc kríž na kríž a kol do kola do nejedného dvorca nakukne, jako by zvedeť chcela, či ten ľud dobrý slovenský šťastne si žije; i sadne si na vážu chrámovú, na strechu pokoj milujúceho dómku slovenského, i vyšteboce družkám svojim: toto som videla, toto počula! Ach, Janko môj! Tak i duša moja túži zaletieť si do rodnej dedinky, do rodinného kruhu drahých svojich, i prehovorit s nimi, čo len na okamženie. Ver mi, jakokoľvek nás bratia Poliáci už dva roky v svojom kruhu radi majú, jakokoľvek sa vynasnažujú, by sme čo vyhnanci na otčinu svoju zabudli, preca srdcia naše cítia biedu svoju i túžia po drahej otčine.“

„Andrej môj,“ riekol usmievave Janko, „znám si vysvetlit túžbu tvoju. Tam v tej

dialnej otčine podtatranskej žije okrem rodiny iná bytnosť, ktorá ti drahá. Nezúfaj, tvoja švarná Anička nezabudne na teba. Pravdu hovorí národnia naša pieseňka:

Kukala kukučka na kosodrevine,
Čo ti Bôh usúdil, veru ťa nemine.

Maj poshovenie, brat môj, vyplní sa túžba tvoja. Nezapomínaj, jak nešťastne zahynul Lehmann, keď pri našom ťažkom podujatí dal sa zachvátiť citami nežnejšími a sebou pojať chcel i milenku svoju! Ďakuj Bohu, že ťa poslal nevydal do rúk zradcov, ktorí nás obklopujú. Ver mi, že kebys odvážil sa do nešťastnej vlasti, nebolo by ti dlho popriato dívať sa na perufami volno povetrie prerážajúcich orlov, ani naslúchať štebotanie švitorných lastovičiek, no nebolo by ti popriato, ani za Aničkou tak túžobne vzdychať. Upokoj sa, príjde čas, v ktorom i my čo volní orli preletíme chmúrnymi oblakami ponad Tatry do náručia nášeho národu.“

„Prenasledovaní sme, i mnoho trpíme, Janko môj! Či sa len splnia i naše nádeje? Či sme marne nenastavili svoje životy, keď sme Rakóciho vysvobodili?“

„I ja som o tom už premýšľal, brat môj Andrej. Či my Slováci sami nezadáваме sa často čo slepý nástroj pre cudzie ciele? Či nevyberáme často z horúcej pahrary pre druhých kaštany? Či to vždy tak trvať má? Či snadž náš národ odsúdený je k tomu, by druhým za nástroj slúžil a za svoje obete krvi i majetku nepožil sám ani za mak slávy a užitku? Brat môj, toto i mňa veľmi suzuje a preto tak túžim po svojom drahom národe!“

„Slubujú nám všetko, kým nás potrebujú, ale čo potom, keď príde ku deleniu koristi? Či sa nesplní i teraz na nás to príslovie: Sic vos non vobis mellificatis apes¹⁾. Nevieam, neviem, či nás i Rakóci neoklame!“ Hovoril so žialom Raslavický i zamlčal sa. Po chvílke riekol: „Nechajme to, bračok. Mňa ešte väčšmej iné omína. Náš brat Jurko Lipoviansky dlho nechodí. Či ho asnaď zastihla zradná ruka v biednej otčine? Beda mu!“

¹⁾ Tak ani vy včielky pre seba mäd neshromazďujete.

„Chrán ho sám milý Pán Boh!“ vzdychol si Janko.

„Podme, brat môj, pomodlime sa aspoň zaňho, keď mu ináč pomáhať nemôžeme,“ povstal Raslavický.

Oba mladíci vstúpili do chrámu, padli na kolená a dlho, dlho modlili sa skrúšene za svoju domovinu, za svoj ubiedený národ, i za drahého priateľa svojho Jurka Lipovianskeho, ktorý sa čo vyzvedač v Uhorsku zdržoval.

Posilniac sa na duchu, kráčali naši mladí priatelia dolu do mesta.

Sotva urobili niekoľko krokov, pred nimi zastal žid v dlhom obnosenom kaftane, s dlhou hustou bradou; jeho dlhé pokrútené vľasy visely mu až na plecía.

„Nemáte kožušiny, veľkomožní páni?“ oslovil jich poľsko-židovským nárečím.

„Nemáme,“ odsekol mrzute Raslavický, „okrem vlastných koží, a tie me sú napredaj, žide!“

A žid zaspieval:

„Ja jsem slajfir ze Šliska,
Ja slajfju želízka.“

I napodobňoval rukami i nohami, jakoby ostril nože.

„Čo to má byť, žide?“ pýtal sa zadivený Janko.

„Dajce hrince drotovac!“ vyvolal podivný žid trenčanským nárečím.

„Kto si, hovor človeče!“ rozmrzel sa Andrej.

A žid riekol turčianskym nárečím:

„Kúpte pánkovia čipky, nožíky, šefran, olejčoky na všetky nemoce!“

„Teraz povedz, žide, kto si,“ pochytil ho Janko, „lebo hneď dušu z teba vytrasiem!“

Domnelý žid žnal náličníci a pred zadivenými mladíkami stál — Jurko Lipoviansky.

„Jurko náš drahý!“ vykrikli oba priatelia a objímali ho.

„Hahaha,“ smial sa Jurko, keď ho priatelia objímali, „bračekovci, vy máte belmo na očach. Vám nespomôžu moje olejčoky. Nože ma nezadrhnite.“

I vyvinul sa z jich objatia.

„Čo nového doma?“ pýtal sa Janko.

„Či si videl moju rodinu a moju Aničku?“ doliehal Andrej.

„No, komu skôr odpovedať?“ riekol Jurko. „Čo nového v milom rodisku? Zle, nedobre; rozpoviem vám všetko doma. Brat môj Andrej, tvoja rodina je zdravá; Anička je pravá verná Slovenka; pozdravuje ťa, že keďby ťa mala utratif, umre od žiaľu.“

„Dobrá verná duša slovenská!“ vzdychol si Raslavický.

„Odveďte ma ku Bercsényimu,“ žiadal Jurko.

„Niet ho tu, odišiel do Varšavy,“ riekli naraz oba priatelia.

„Hneď zajtra pôjdem za nim. Poďme na vašu hospodu.“

I vyprával priateľom svojim do podrobna všetky svoje dobrodružstvá, jako chodil zo stolice do stolice, jako premieňal svoje obleky a náličnice, jako šťastne vyviazol z mnohého nebezpečenstva, jako utlačený je biedny ľud slovenský, jako chystá sa veľké všeobecné povstanie ľudu.

„Veru, bratia,“ končil vyprávku svoju, „zle, nedobre je s našim národom; no Bôh dá, že mu preca raz zasvitne slniečko voľnosti. Čo sa mňa týka, ja len samému Bohu ďakovať môžem, že ma živého máte medzi sebou.“

Druhého dňa ráno putovali naši mladí vystahovalci za Bercsényim a Rakócim. —

V ľudnatom bieloruskom meste Minsku, ktoré nekdy i s Litvou ku korune poľskej prináležalo, hodovalo jedného dňa u bohatého jedného velmoža mnoho ruských velmožov a poľských šľachticov. Tokajčina, ktorá toho času v Poľsku a Rusku veľmi obľúbená bola, rozohnila krev stolujúcich.

Na čestnom mieste, vedľa kyjevského palatína, sedí Rakóci.

Domáci pán Grigorievič pozdvihol pohár i riekol:

„Páni moji! Pripíjam na uprimnú shodu a večne trvajúce priateľstvo dvoch mohutných pobratimných národov — Poliakov a Rusov. Milujme sa, nedajme sa, bojujme spoločne proti vrahom!“

„Páni bratia!“ povstal Poliak Lubien-ský. „Od vekov rvali sme sa medzi sebou zúrivejšie, lež najlutejší divochovia, a to ku nesmiernej radosti cudzincov, našich večných nepriateľov, ktorí nás brata proti bratovi ustavične štváli, by nás oboch oslabených pokorit si mohli. Vďaka buď cárovi Petrovi Veľkému a nášmu kráľovi Augustovi, ktorí nahliadnuc veľké výhody spoločného priateľstva uzavreli sväzok medzi sebou a svojimi národami oproti zovňajším nepriateľom. Nech žijú Rusi i Poliaci čo krevní bratia, čo verní priatelia!“

„Na večné časy!“ volali všetci, štrnkali pohármi i objímali sa. Nejednomu starcovi sriebrovlasému zarosily sa oči slzou radosti.

„Srdečne sa radujem, páni moji.“ pochytiac Rakóci pohár hovoril slavnostným hlasom, „keď vidím, že dva najmohútnejšie kmene Slovanstva, ktorým je už samou prírodou vykázaný cieľ, aby ruka v ruku spolu kráčaly k oslave rodu svojho a ku záštite slabších rozdrobených súkmenovcov, shodly sa spolu, smierily a sbratryly. Bôh požehnaj sväzku tomuto! I pokladám si za česť i ja čo representant Maďarov, že mi je priano do bližšieho priateľského sväzku vášho vstúpiť a spolu ujistujem jak bratov Poliakov tak i bratov Rusov, že maďarský národ i so svojimi spoluobyvatelmi slovanskými, ktorí rovnako nenávidenými Nemcami utlačovaní sú, hotový je vstúpiť do bratského slovan-ského sväzku. Ostatne, pánovia moji, mysleť mi treba prv, jako vyženem tých tyranských Nemcov z Uhorska. A k tomu potrebujem vašej podpory! A keď prevedem úlohu svoju, presvedčí sa Slovanstvo, jak úprimných a spolahlivých spojencov získalo na mojich krajanoch, menovite na Maďaroch. Tomuto novému bratstvu na zdar dvíham svoj pohár!“

Jak Rusi, tak i Poliaci podávali Rakóci svoje pravice. Jednomyslné mu slúbili, že mu dajú i peniaze i vojsko, aby Nemcov z Uhier vypúdiť mohol.

A Rakóci nadšený tou najlepšou nádejou a skvelými výhľadami do budúcnosti rozlúčil sa srdečne s novými spojencami i poberal sa do Varšavy, aby s Bercsényim ku rozhodnému kroku poradiť sa mohol.

Vo Varšave prijal Beresényi Jurka Lipovianskeho a jeho súdruhov svojím obyčajným hrdým a panovitým spôsobom.

„Či ste vykonali svoju úlohu, ktorú som vám naložil?“ pýtal sa Jurka, čo vodcu výpravy.

„Vykonali som so súdruhmi, čo bolo možno,“ odpovedal Lipoviansky skromne.

„Ktoré stolice ste pochodili?“

„Išli sme od Spiša po našich prívrženoch, ktorých menoslov ste mi sdělili, dolu na Miškovec, Jager, Debrecin, do Veľkého Varadína, Kološváru, Eneđu, ztade nazpät na Satmár, Hajducké mestá, Tokaj, Munkác, Ungvár, Humenovo, Prešov, Bardiov. Všade nás s otvoreným náručím prijali.“

„Spokojný som. Prešli ste jadrom Uhorska. Od Tisy čakám prvý výbuch dútnajúcej sopky, ktorý, keď vybuší, plameňom zachváti celú krajinu, jako za časov Bočkaya, Bethlena a prvého Rakóciho. A čože Nemci? Či veľmi utláčajú ľud? Či netušia nastávajúcu búрку?“

„Veľmi bezohľadne si počínajú, najmä vojsko, ktoré ubohý ľud veľmi trízni. Cisár žiada od stolíc 12.000 vojakov.“

„A to bez snemu? Hrom a peklo! No dobre, to bude voda na náš mlyn. Stolice zopru sa proti tomuto násilenstvu jako jedon muž a každý zemän pripáše si šablu na obranu našej zlatej svobody.“

„Lapačky dejú sa na všetky strany. V každej obci richtári a prisazní s ozbrojenými vidlami a sekerami sedliakmi a nemeckými vojakmi chytajú v noci chudobných paholkov a synkov domkárskeho.“

„To je haňba, posmech!“

„A stáva sa, že keď ti nemčúrski náhončí obklopiu stodolu, kam sa ukryli ozbrojení mladíci, nastáva krvavá bitka.“

„A to trpia stolice? To trpí zemänstvo?“

„Zdá sa, že je tomu tak, lebo slapaných, často dokrvavených mladíkov dovážajú v putách jako zločincov do stoličného mesta.“

„Nechápem,“ prechodil sa Beresényi prudkým krokom svetlicou, „nechápem, jako náš národ takúto haňbu trpeť môže. No príjde čas pomsty! I pevne verím, že keď rozvineme pri Tise Rakóciho zástavu svo-

body, že ten ujarmený ľud pôjde za nami až pod brány Viedne.“

„A dôstojníci Tökölyho ešte posial potulujú sa s ozbrojenými čatami po horách a mnohý synček sedliacky pridali sa už k nim. I prepádajú nielen zemanské kurie, ale i sedliacke domy, ano celé dediny a páchajú tie najväčšie ukrutenstvá. Nemeckí vojaci nasledujú jich v lúpení a zdieraní ubohého ludu, ktorému je do zúfania. Dane sú ohromné, lebo nemecká vláda potrebuje moc peňazi k dlhotrvanlivej vojne s Francúzskom; cena potravných článkov a soli je zvýšená, bo všetko odváža sa do Viedne. A takto tyraný ľud vzdychá po voľnosti, obzerá sa po vysvoboditeľovi.“

„A či ste odali tomu rozhorčenému ludu zástavy Rakóciho? A či shromaždi sa okolo nich? Či hotový je ten ujarmený ľud bojovať i mŕť za zlatú svobodu, jako jeho slavní predkovia?“

„Zástavy Rakóciho rozchytaly sa, i shrkly sa okolo nich ozbrojené čaty. Lud kosami, cepami, sekerami ozbrojený napísal na tie zástavy pod veľký červený kríž: ‚Chleba, soli a svobodu!‘ Na svoje haleny prišli si ozbrojenci tiež veľké červené kríže. Zemänia i pokojní mešťania menujú rozhorčené tieto sedliacke čaty Kurucami. Kamkoľvek príjdu Kuruci, ničia všetko. Zemänské kurie, kostoly, bohatšie mestecká plieňa a nivočia. Tökölyovci pridávajú sa k nim zo všetkých strán. Prvú bitku vyhrali pri Satmáre, kde ozbrojených zemänov a mešťanov, ano i nemecké posádkové vojsko zbili a rozprášili. I vrhli sa na okolité zemänské domy, kaštiele a majere, pustošili, nivočili a vraždili všetko, čo jim do rúk padlo, či to patrilo zemänom, ktorí s cisárom držia, alebo nie.“

„To sú hrozné zprávy! A či ten ľud o rozum prišiel?“

„Kuruci žiadajú, aby podanstvo a moc kráľovská boli zrušené.“

„Ešte čo, hrom a peklo!“

„Aby všetci učení sudcovia boli odstránení.“

„By snaď čikóši fokošami prisluhovali spravodlivosť, či nie?“

„Aby všetky majetky boly rovnako rozdelené.“

„A páni aby sedliakom robotovali?“

„Aby daň od chleba, soli a mýta bola zrušená.“

„Dost už!“ dupol Bercsényi nohou. „A stoličné vrchnosti neznajú tento zbláznený ľud priviesť k zozumu?“

„Stoličné vrchnosti nemajú moci. Zemänstvo uteká na pevné hrady. Mešťanstvo opevňuje mestské hradby. Strach pred Kurucmi je všeobecný. Mesto Jáger oblahli nedávno Kuruci a jich vodca vnišiel s niekoľkými ozbrojencami dnu, i žiadal od kapituly 20 bočiek dobrého vína a 40 volov.

A mesto neopovážilo sa ho dať chytiť, i poslalo všetko, čo Kuruci žiadali, do jich táboru.“

„Hrozné veci mi sdelujete; no spokojný som s vami. O niekoľko dní shromáždime sa k spoločnej porade. Rakóci príjde dnes zajtrá k nám. Ďakujem vám, mladý človeče. Odajte mi listy.“

Jurko Lipoviansky vzdialil sa.

„Teraz alebo nikdy!“ riekol zamyslený Bercsényi búrnym krokom merajúc svetlicu. „Zmätok tento dobre použijeme. Lipoviansky dobre sa držal. Škoda, večná škoda, že je Slovák; keby bol Maďarom, zaopatril bych mu grofstvo!“

(Pokračovanie nasleduje.)

Chudobná matička.

Nestyď sa za matku chudobnú,
Čo ťa pod srdcom nosila,
Čo ťa na prsach svojich verných
Pred nedostatkom chránila.

Priviň ju, synu Tatier milý,
Priviň k srdcu svojmu vrelo,
Polúb jej drahé, bludé líce,
Polúb utrápené čelo!

Chudobná mať často veľkých
Synov človečenstvu dala —
Chudobná mať Spasenie sveta
Na lone svojom schovala!

A nie je mať tvoja od vekov
Dcérou biedy a chudoby,
Kráľovna je — len ju svet zlúpil
Z jej pokladov a ozdoby.

Ale má ešte zdroj bohatstva,
Živých pokladov studnice:
Dcér uprimných a synov verných
Húfy, zástupy — tisíce!

A keď ti vôkol nej sa spojá
A k srdcu si ju privinú,
Zas sa na jej velebnej tvári
Ružičky jara rozvinú.

A to jej skromné, tmavé rúcho,
Po krátičkom utrpení,
Zas sa k úzasu zlého sveta
V kráľovský šarlát premení!

D. Maróthy.

Nad Baltom.

Cestopisné obrazy z Rujany.

Podáva *Juraj J. Kello.*

I.

Stupeň - kameň.

Kto z Vás, Bratia Slováci, pozná Stupeň-kameň? Nevelký počet je tých rodákov, kto-

rým popriato bolo dívať sa z krásnej Rujany na búrne vlny Baltu! A z dnešného neprirodzeného „Stubbenkammer“, ktorý pripomínajú nektoré nemecké cestopisy, veľmi

ťažko vyčítať možno jeho pôvodnie prirodzenejšie slavianské meno. A preca tomu tak! Nie služba bohyně Hertý či Nerthy na základe sem vzťahnutej mýlne výpovedi Tacita (Germania c. 40), ktorému bol Balt a jeho ostrovy „krajom neznámym“ (terra incognita), no služba štvortvárneho Svätovita a bleskookého Rujavita dala meno tomuto najrozkošnejšiemu bodu staroslavskej Rujany, ktorá úzunkým prúhom zeme spojená je s polostrovom Jasmundom.

Jako zapadlé a zpusnuté hroby i po tisícročiach hlásajú len o pohrobišti, tak čo i zpotvorené, no nestranne skúmajúcemu človeku dost jasné, mená riek, hôr, miest, poľa atď. svedčia vždy len o prvotnom pri nich a v nich meskajúcom národe. A keď fabrikát historie postaví sa na čas i do monopolnej služby schválne vo svoj prospech dáta prekrúcajúceho náhľadu jednotlivcov, preca nemôže tak ľahkomysľne preleť ponad tieto mŕtvé a preca živé pomníky dávnej hmlistej predošlosti, aby práve nimi nevzbudil podozrenie proti sebe a pochybnosť o zásadne pomýlených kompilatorských pravdách. Mená Rujanských osád i v germanskej forme zostanú len slavianskymi. a dá Bôh dožiť časom etnografického vskriesenia.

Ostrov Rujana záleží zo dvoch úzkou úžinou, „step“ (Schmale Haide) zvanou, na sebe visiacich polostrovov, z nichžto severno-východní opäť len niekoľko sto krokov širokou úžinou, „Žizava“ (Schaabe) menovanou, spojený je. Prvý pohľad na zemevid ukáže nám tri podstatné časti tohoto malého kontinentu. Najsevernejšia časť Vittov objaví sa s mestečkom Starochrámom a predhorím Arkonou, východnia za starodávna Rujov, dnes Jasmund nazvaná, s mestečkom Zágrad a predhorím Stupeň-kameň, južnia v užšom slova smysle Rujana s hlavnými mestami: Breha, Radgast (dnes Gingst), Putbus a Harc. Za starodávnych historicko-tmavých, pohanských časov Slavianstva bol Vittov alebo Vidov vlastnosťou slavného niekedy v Arkone chrámu Svätovita a jeho 300 bielych koní opatrujúcich žrecov; Rujov ale so svätohájom, „Stopnica“ zvaným, a otáčajúcimi ho posvätnými mohylami národných hrdinov nedotknuteľným

majetkom na vysokom brale Stupeň-kameňa postavenej modly Rujevita, Ruja alebo Davora, boha to vojny a jeho 500 červených žrecov opatrujúcich kňazov; — a od tejto časti, a nie jako sa vôbec hovorí, od Rugov, dostal i celok svoje meno Rujana. Vôbec nemôžem smieriť sa s myšlienkou, žeby Rugovia boli bývali cudzí, samostatný neslaviansky národ, no všetko zdá sa mi, že sú to v službe svojho boha meč a túl do rúk lapivšie rady severních Vendov, ktorých z čiastky sami, z čiastky blízki Pomoranci jako vojovníkov „par excellence“ tak menovali. Ostatne tak mnoho tajností jest v tomto ohľade, ktoré s rozlúštením čakajú na hlbku slavianského bádania. „Čo sto vekov blúdnych hodlalo, zvrtné doba!“

Desať hodín bolo, keď vystúpili sme z člna, plaviaceho nás z Polovohradu (Jagdschloss) na pobrežie Krampasské. Moji spulcestovatelia volili unavnú, zanimavú cestu cez Stupnicu do Stupeň-kameňa, ja ale sám cez Lakňu do Zágradu. Skoro obanoval som to. Nudnejšej cesty človek sotva predstaví si môže. Na nebi ani obláčka a slnko pieklo jakoby bolo chcelo dokázať, že ono i na severe, keď chce, človeka ku potu doniesť zná. Povetrie bolo tiché a jasné, len rozsiahle, ale už doznievajúce hučanie rozkolísaných vln Baltu a divý škrek v hajnách ponad hlavu točiacich, alebo v rovnej čiare predo mnou letiacich a okamyhom zpät sa vracajúcich reťazí plujiek (Möwe) pretrhovaly tú odpornú monotonnosť. O hodinku bol som v Lakne, a tu nastala mi nová nerest. Moja i tak dosť mizerná dráha zkrútila sa na juh do Mokraňu (Mucran) a mne nezbývalo inšieho, alebo pustiť sa za ňou až k Novomokraňu, kde spojí sa s hradsťou, vedúcou z Putbusu do Zágradu a Starochrámu, alebo nastúpiť rovnú čiaru piesočnatým, niekde každej stopy postrádajúcim chodníkom. Vyvolil som poslednie. Pravda, že do Zágradu nenie tak ďaleko, no planou cestou kráčať i hodina zdá sa byť nekonečnosťou a desaťráz v nej prestane tpežlivosť. Slnko žiarilo jako z povinnosti a tvár moja podobala sa vymastenému pred zánatom koláču. Na mne nebolo suchej nitky. A ešte k tomu jaká

obi
do r
dob
o z
már
aleb

dali n
korist
sa mi
livým
som r
z Vás
Haide

obida! Na miesto, abych pomáhal viaznucim do našušoreného drobného piesku nohám, nádobno mi bolo chrbát svoj chrániť. Jako o závod letel za mnou celý roj múch, komárov a ovadov, ktoré zbúrené z piesku alebo z chatrnej krovinky sa vyrojili a sa-

A preca to oproti týmto, čo som ja pretrpel, len smet. Pravda, že tam roje pasúcich sa a cestovateľom zplašených včiel na úteku i oči chcú človekovi vypichať, ale tie človeku dajú pokoj, keď jich nedráži; tu ale od lačných ovadov obohnať sa nemôžeš. Pre-

Dvor v budove okresného úradu v Dubrovniku.

dali na môj zpotený chrbát, a najdúe na ňom korisť pre svoje krvelačné žalúdky, stávali sa mi svojim bzučaním a tu i tu i dost citlivým šteklením nesnesiteľnými. Tvár zakryl som ručníkom a chrbát oháňal palicou. Kto z Vás cestoval cez tak zvanú „Lüneburger Haide“, zakúsil iste dost nepríjemností.

milé to rozkoše cestovania! Chceš dačo vidieť a tu nadobno ti mať zakryté oči jako neprirovnávaj kôň v „mangli“. Chceš pospiešit, tu viazneš do piesku po koléná. A ešte potom chce dakto oslavovať zanímavosť „Dünov“. Keď červ zažere sa v chrene, myslí, že lepšej lakôtky na svete niet. Do

úplného nešťastia nechyboval mi len vietor. Pomysli na diabla a zastane ti pred nosom. Tak zvedlo sa i mne. Od Rujovskej, ináč Jasmundskej zátoky začal viať lavný západní vetrik. Každá vec má svoju dobrú i zlú stranu. S drobným pieskom ihrajúci sa vetrik zahnal síce mojich odporníkov, no pred jeho obsýpaním neochránila ma viac ani palica ani ručník. Nebolo možno oči otvorit, a šteklenie, zapríčinené bezočivým hmyzom, nahradil na zapotené telo lipnúci piesok. Asi v polovici cesty do Zágradu na pravej strane, niekoľko krokov od chodníka, stojí nízky, ale hrubý a košatý dub, ten použil som na krátku chvíľu za asyl. Kto zná povahu poveternosti morských pobreží a ostrovov, tomu nepadne ťažko uverit, že za hodinu často nastúpi štyri- až pätnásobná zmena počasia, a nebude mu veľkou hádkou moje tvrdenie, že po chatrnej polhodinke môjho oddychu nastúpila opäť predošlá tichá zparnosť. Leží to vo fyzickej povahe piesočnatej pevniny a otáčajúcich ju rozsiahlych zo všetkých strán vôd, že bezprosredne na nich ležiace vrstvy povetria svojou teploturnou rôznosťou rovnováhu v okamžení opustia a zase v okamžení nastúpia. Ale ani to nech nenie nikomu podivným, že v okamžení povstávajúceho hvetrika zmiznú roje hmyzu, jako pred zárazou. Kto má obľúbenie a príležitosť obrátiť i na tieto nepatrné tvory svoju pozornosť, zadiví sa nad jich praktickým púdom. Úhrnkom letia proti smeru stávajúceho vetra a kto pri zavdanej mu podobnej príležitosti na tom brehu, kde vetor vystupuje, zohne sa k dostupnej mu rašeline, šašine, skale, alebo jakéjkolvek od vôd svobodnej a bezpečnej veci, vidí ju často obsadnutú mrákovou všelijakého hmyzu. Pýtate sa po príčine tohoto nepatrného a preca nápadného javu? Ona leží na dlani. Ubohý tvor cíti, že letiac za smerom pieskového vetra najde tu, alebo na vetrozostupnom brehu, odkiaľ ďalej nemôže, svoj hrob; cíti ale i to, že na vetrovýstupnom mieste zachránený je pred zasypaním. Pravda, deje sa to len v neďalekej blízkosti mora a priam pri vzniku vetra, lebo ďalej na pevnine, a vo väčšom rozvíhnutí, hľadá útulok kde čím skorej môže, a použijúc ho,

očakáva svoj osud. Takto na prirodzený spôsob bol som i ja oslobodený od nemilých mi spolucestovateľov a jich sprevádzajúcej ma hudby.

O jednej hodine došiel som biedne do Zágradu. Rozumie sa samo sebou, že hľadal som najprv ústriešie, kde bych hlad i smäd zahasit mohol. Vstúpil som do nepatrného domčoku. Celé mestečko neposkytuje nič zvláštneho. A keby nebolo jeho povestného okolia, preň iste neodhodlá sa turista urobiť odchylok od mnoho zauímavejšej pobrežnej cesty do Stupeň-kameňa. Malé, lovením rýb živiace sa mestečko neposkytuje ani zvláštností, ani krásy.

Za osem groší nemohol som ani žiadať lepšieho obedu. Tanier podivnej polievky, dve májovky (Maischolle) a pol taniera rokvíc (Krabben) bolo dost pre mňa preísť metamorfózu z lačného na sýteho, a dva poháre piva dost ku plávaniu slaných rokvíc.

Upozornený na sbierku pána Scheplera, neopovrhol som príležitosťou. Nenie to síce veľiká, no zo zkamenelin, zvlášte ale starozitností dost pekné prímerky obsahujúca sbierka. Niekoľko hláv, nôh a rúk z rozličných pohanských modiel, niekoľko starých mečov, neforebnej starobylej rezby, sú veci, ktoré pre bádatela starozitností mali by zvláštnu cenu tým viac, že pochodia všetky z podivného Zágradského okolia. Moju pozornosť pútala zvlášte ohromná rukoväť meča, ležiaca pri dierkavej kosti spodnej rúry, nie síce zo stanoviska archeologického, ale preto, že pri pohľade na podivné tieto zlomky zaviedol ma majiteľ ku blízkeму oknu a pokúšajúc na neďaleký od mesta breh, hovoril:

„Pane, to najdené je tamto v tom náhrobku Hünov.“

„A ostatnie veci odkiaľ pochodia?“ pýtal som sa.

„Zväčša z brehov, ktoré fahajú sa od južného konca Stopnice sem, a odtiaľto na sever ku Kóltici a Obetnému kameňu (Opferstein),“ vysvetľoval p. Schepler.

Jeho naivná a lahostajná odpoveď naplnila moju zvedavosť. Po odporúčení sa namieril som zrovna kroky svoje ku zpomenu-tému náhrobku. Náhrobok tento nachodí sa

na rovine, má asi 7—8 metrov výšiny a 170 krokov v objeme, tu i tu značne je porúchaný, i podobá sa násypu, ktorý drží sa za mohylu „Hünov“ alebo ináče germanských obrov. Menuje ho ľud i Dubberort alebo Dubbervorth. Mienka tamejšieho podania a na nej zbudovaná historická hypotéza zdala sa mi byť prirodzenou a nepochybnou. Avšak, prizrem sa lepšie na meno, nemohol som sa vzdať tej pochybnosti, že ono neukazuje pražiadnu prvotnogermánsku formu. Neskoršie z poznania celého okolia a kolkej tolkej kombinácie staroslavianskych starožitností vše viac a viac presvedčal som sa, že hypotéza tá je len oktrojovaná; dnes ale som toho istý, že v tom mene kryje sa v prvotnom smysle forma slavianska, jako to dolu nižej dokážem.

Opustiac Zágrad stúpil som ďalej. Za mestom vedie z riadnej cesty na pravo polnia popri Obetnom kameni cez severnú časť Stopnice a popri maličkom Herthajazere do Vel. Stupeň-kameňa. Šiel som hradsťou do Bobbina. Kraj je to zaujímavý, pekný. Medzi tým nenie cieľom mojím, bych opisoval romantickým a vysokovzletným slohom a podával báje kraja, jakých konečne vo svojom smysle má viac menej každé okolie a každý kraj. Veď každý kútik sveta má svoju krásu, a chybuje len smysel a srdce, ktoré to pocítiť a uhadnúť zná. I ten najpustejší step urobí na mnohé srdce príjemný dojem a pod jeho potom oslavujúcim perom zdá sa byť každému čarokrásnym, a i najpôvabnejšie na prvý pohľad partie sú mnohému srdcu núdnymi a jeho z tejto strany ničiacie pero odstraší nás od nich. Keď pridáme ku tomu vo väčšej menšej dóse v každom človeku nachodiacej sa túhy povýšiť svojeť na úkor cudziny, pochopíme, prečo často i tie zdanelive najvernejšie cestopisy vzbudia v nás pocit, ktorý skutočným videním opísaného zmenší alebo zväčší sa.

Na pravej strane v severnom smere ku Kóltici ležia vo väčšom menšom záhybe pieskové, viac menej krovinou a rozličného druhu trávou porastlé brehy, nad ktorými kde tu vynikajú nad iné vyššie a svojou okrúhlastou podobou do očí padajúce te-

mená. Pri blízkosti Bobína zahne sa táto refaz na východ až k Obetnému kameniu, na západ ale až ku pobrežiu Jasmundskej zátoky, tiahnu sa popri divotvornom hrade Spiker, ktorý po tridsaťročnej vojne veliteľ Vrangel so značnými nákladkami vo zvláštnej zaujímavej forme vystaviť dal, severne ponad Bobín tvorí temer pravidelný kruh. Bobín je mestečko podobné chatrnej dedine, z ktorého na sever vedie ďalej hradsťou cez úžinu Žížava ku Starochrámu, na západ ku Spikeru a na východ cez potok Kóltica ku obci tohože mena. Okolie Kóltice je až ku háju Stopnica veľmi piesočnaté; na severnom pobreží ostrova nachádzajú sa dlhosiabie do značnej výšky vystupujúce pieskové zápole (Dünen). Na južnej strane obce, popri kraj zopomenutého potoka, nachodia sa mnohé (dajedny ešte v úplnej celosti) veľké kameňné mohyly. Sú to na spôsob okrúhlejšej vysokej pinvice bez spojiva navrstvené hladké i okrúhlasté kamene. Vrch, na mnohých oblúčnatosti sklepenia podobný, z vnútra je kresaný, na mnohých ale len drsnatý, surový, prirodzený. Nápadné je, že poval každého hrobu tvorí jediný kus, z vonku, jako z mnohých, keď už i zubom času značne porúchaných, čo na kupolnatú formu kresaného žulového brala poukazuje. Už z tohoto možno zatvárať, že to boly hroby ctejších osôb a vážnejších nad pospolitost povýšených ľudí, snád v službe Ruja stojacích bohatierov, alebo jeho a Svätovitových žrecov. Lebo keď na celej Rujane dnes nenachodí sa nikde ani len znaku takzvaných túlavcov (Irrblöcke), ba ani len žulového pohoria, musely byť alebo z blízkeho pomoria, alebo z blízkych škandinavských ostrovov sem dopravené, čo značí z čiastky jich velikú bohatost, z čiastky jich výšku v námorníctve a z čiastky i jich krásnu úctu naproti bohatierom svojho národa. Mnohé z mohýl majú priemer 4—6, výšku 3—4 metrov ešte dnes, najviac ale sú 2—3 a 3—4 priemerne vysoké, bez všetkého výklenku alebo oblôčku s jedným úzkym otvorom.

Na východnej strane od Kóltice, na konci týchto podobu vysokého brehu majúcih mohýl, a na severnom konci od Zágradu

tiahnucích a tu končiacich sa brehov, na lavom brehu Kóltice leží takzvaný Kóltický vrch, pod jehož severo-východnou päťou počína sa posvätný bukový a lipový háj — Stopnica, ktorý bezmála dve míle severo-južnej zdlžiny celé východnie pobrežie Jasmunda v rovnej temer čiare od Lómu (Lohme) až po Laknu zaujíma. Na vrchu tomto nachodí sa veľiký surový žuloklát, ktorý cestovateľom známy je pod menom Obetný kameň (Opferstein) Kóltičania hovoria, že volal sa ten kameň za starších čias Schrekum, ba pole vókol neho nosí až podnes meno Schrekfeldas, na ktorom poznať ešte prípravu ku zápalným i krvavým obetiam. Jeho podoba a vonkajšia (ačpráve časom zptvorená, ale v základných čiaroch povrsia a príbočných prístrojov predca jej prvotnosť aspoň tušíť sa dajúca) forma rovná sa na vlas skale, nachodiacej sa tiež pod menom Opferstein vo Vitovej jaskyne (Witzelshöhle) povyššie Mukavy vo Švajcsku, jejžto opis podal som svojim časom v „N. Novinách“. To nenie náhoda, ale jednota zásady slovansko-pohanských obetníc, ktorých všeobecná forma pošla zo všeobecného všade rovného národného kultu.

Zidúc odtiaľto do hája Stopnice, za pár menších našiel som sa na ceste, vedúcej zo Zágradu do Stupeň-kameňa.

Tichý šíry háj! Posvätná predsieň niekdy strašnej modly vysokého Stupeň-kameňa, ale i posvätná skrýš duchov, jejichž bojovné telá spočívaly v tvojich mohylách! Na západe spočívali bohatieri hmlistej slavnej prešlosti, lebo na východe strážil siedmohlavý bôh s osem mečami jich neporušený pokoj! Nepočítané tvoje rozsadliny a priepasti znajú predošlosť, ale hnevajúc sa na nezdarnú prítomnosť, ktorej nič nenie svätého, mlčia zavonvite, — stromy tvoje síce hovoria tajuplným šumom, ale posvätným v neposvätnom veku kto porozumie?!...

Medzi krížnymi cestami, vedúcimi do Bisdamitzu a Zágradu, prvými to v háji na západo-východnom smere, stojá podobne tri žulokláty, menované takže Obetnými kameňami, na ktorých síce prístroje ku krvavým obetiam dosť sú zrejmé, no prístroje ku zá-

palným obetiam celkom chybujú. Na západnom brehu takzvaného Herthajazera nachádza sa v polkruhu 15 metrov vysoký násyp, zretelný to veku dnešiemu pomník, že tu vykonávaly sa hlavnie služby bohu vojny, ktorá krvou svojich obetí polievala pevninu i more. Mýlna domnienka Nemcov, žeby boly dialy sa služby ku pocte Herthy, ukazuje už tým nesmyslom svoju bezzákladnosť, že služby bohyně zeme a pevnosti nerozmyslne kladie na brehy vôd a jazier slovanskými menami posiate. Malé, lesné Nerthajzero, asi 250 krokov v priemere, neurobí na človeka, ktorý má pred očami imposantné vlny Baltu, žiaden dojem.

Slnko dosť dobre ponížilo sa bolo k západu, keď dorazil som ku Stupeň-kameňu.

Rozsadlinavé, roztrhané, divé a meravé steny predhoria padnú najprv do očí cestovateľovi. A kto videl raz, keď lampa nebeská ukladá pri jasnom obzore svoje ružové lúče do sriebrištých vln rozsiahlych belavých vôd mora, tomu nebude nápadným, že i ja predovšetkým náhlil som na temeno čnejúcej steny. Bralo toto, jako z mora bezprosredne vystrelené, je 133 métry nad hladinou čnejúci vápenák, ktorý vo vždy nižšej, ale všade strašne rozcapartenej refazi fahá sa pobrežím až k Tipperu a Sasnici. Na jeho najvyššom, teraz Carozorom (Königsstuhl¹⁾) menovanom, ohradenom temeni stála niekdy strašná a veľiká, z dreva kresaná sedem-hlavová, siedmymi mečmi opásaná a ôsmy v ruke držiaca, divého pozoru modla Rujevita alebo Davora, slovanského to boha vojny. Ku nemu v kameni kresané boly stupne, čo ešte i dnes na mnohých miestach dobre poznať sa dá, zvlášte na strmine juhozápadnej poniže na hor vedúceho chodníka. Rozumie sa samo sebou, že na tak ozrutnú výšku muselo byť i drahne mnoho stupňov, od ktorých i celé predhorie, dnešňajšie mestočko, ano i sám háj svoje meno obdržal. Pohodlným pomedzi stromy chodníkom vyjde sa asi za 16 minút na temeno.

¹⁾ Meno toto dostalo temeno od Karola XII. kráľa Švédskeho, ktorý z tejto výšky díval sa na divý zápas loďstva svojho s Danským. Pôv.

Imposantný to výhľad! Nepriehladná dialka kolísajúcich sa vln z jednej, a čarokrásne panoráma celého ostrova s jeho nesčíslnymi záhybami a zátokami z druhej strany — leží človeku pred očami. More bolo tiché, nebo jasné, a len kde tu zasrienila vlna svojou sriebrovlasou hlavou, a ďaleko na severnom obvore vystupoval malý obláčok, ukazujúc sa vše na inom a inom mieste smerom východným, znak to tiché vody krájajúceho parníka a kde tu ku ostrovu do jednej lebo druhej zátoky náhliaceho člna rybárov. To všetko nič proti západu! Tam ružové nebo spája sa s plameňným morom a ohromný žiarací kruh slnka kladie sa v jeho fokuse na odpočinok. Ešte mu vidno pol tvári a . . . čľup, hodilo sa do vln zanechajúc po sebe krvavú lávu, v ktorej, čo more a čo nebo, nedá sa viac rozoznať. Voda s oblohou tvorí jedon veľký červený polokruh. Veľkolepá hra prírody! Podivom žasne smrteľník nad týmto pohľadom! Dlho, dlho dívali sme sa ešte na jasné pruhy západu, až všetko zmizlo, i nastúpil sviatočný mrak. S Bohom sniečko, do zajtrajšieho svitania!

Prv však, lež opustím toto najkrajšie miesto výhľadu na celej Rujane, obzrime sa ešte na pod nohami nám ležiaci Rujov alebo Jasmund. Odtiaľto je najlepší rozhľad zpomenuť už vecí, a preto i najurčitejšie poukázanie polohy, potrebnej k podpore mojej domnienky.

Bezprostredne pod nohami začína sa les Stopnica. Na západe a juhu tvoria jeho obrubok zpomenuť brehy, a za nimi ležia mestá. Na najjužnejšom konci lesa neďaleko od Krampasa dvíha sa kupolnatý nad iné vyšší násyp; od neho v rovnej čiare na západ beží breh až ku zpomenuť mohyle Dubbervorth, ktorá čo do formy nič nezdá sa byť odchodnejšou od tej na konci lesa. Od Dubbervorthu tiahajú sa násypy zase temer v rovnej čiare na sever až ku Kóltici, kde končia sa opäť so zpomenuťmi už mohylami a Schrekumom. Práve na protívnej strane malej polhodinky od mohýl na západ leží medzi dvoma pieskovými brehami Bobín. Toto položenie vnucuje mi myšlienku, uznať brehy tie schádzajúce sa pri Dubbervorth

vo forme pravihlana za vekami deformované mohyly Rujov. Sú to rozbúrané a pozasýpané katakomby Rujevitových služobníkov. U mohýl pri Dubbervorth stála takže socha Ruja, alebo ináčé Davora, odtiaľ nemecké Davor = Duvor = Dubbor = ort — Dubbervorth. Pri Kóltici, na konci mohýl a začiatku svätöhája, na brehu Schreckenfeld, ktorý dnes síce tvorí role, no pred časami musel byť takže lesom, stála možno druhá socha a pri nej obetnica, lebo čo iného značiť môže Schrekum, jako kameň žertvy? (Žrec = kameň = žrekam = Schrekum.) Keď by takto vec bola sa mala, a vchod do svätöhája bol býval len pri Žrekame, t. j. keby zpomenuť katakomby boli tvorily jakoby ohradenie Stopnice (Zágrad?), vtedy si vysvetlíme i ostatnie na tejto ceste alebo aspoň jej smere cez Stopnicu ku Stupeň-kameňu nachádzajúce sa obetnice, ba vysvetlíme i to, prečo práve pred Kóltickými mohylami na odpornej strane mohla stáť socha Bobova, jako boha strachu, ktorá dala dnešiemu Bobbinu jeho meno.

Slaviansko-pohanský princíp náboženstva, z neho poslá forma kultu a podivné predstavenie záhrobnosti i nesmrteľnosti duše muselo mať za následok, že svätöháj s pohrobištom má byť v bezprostrednom spojení, a tak a nie ináč bolo to i tu. To dosvedčuje Kr. Rukopis:

„Aj a výjde duše z rvúcej huby,
Vylete na drvo, a po drvach
Semo, tamo, do niž mrtev nazžen.“
Čestmir a Vlaslav.

Pravda, pravda, že i moje reflexie sú len domnienky, ale preca pravdepodobnejšie, lež pusté domnienky o tunajšom kulte Herthy predslavianských Rugov. Tou istou formou, jako vo Švajcsku, urobila sa z rieky Vitanova = Vitana, Wiesen = Wiesent, — tak tu z ostrova Rujanova = Rujana, Riegen = Rügen.

Površie Baltu zatiahol už bol závoj výparov a hmly, a mesiačik zaligotal sa nad ňou, keď po vóli zišli sme do mesta. Ja i niekoľko neznámych, podivnou mi rečou hovoriacich osôb vošli sme do blízkeho hostinca. Moji spolucestovatelia, studiosi to

z Greifswaldu, ku ktorým pridrúžil som sa bol v Harci, ešte pred hodinou na vozíku odišli boli do Bisdamice. Lutoval som síce, ale pre nastávajúcu noc a nedostatok záprahu nemohol som za nimi. Mój úmysel bol, najat za rána člň a predísť jich do Juliusruhe.

Žiadam si večeru a postel, no k môjmu nemalému zarazeniu dostanem na posledniu žiadosť odpoveď, že všetko je obsadené. Zoberiem sa teda, i kráčam hľadať šťastie inde, ale už na štvrtom mieste dostal som stereotypnú odvetu:

„Všetko obsadené.“

Mrzel i hneval som sa, trpelivosť ma nechávala, ale to všetko nepomáhalo. Zídem na samý dolný koniec a vojdem do nepatrnej hospôdky „zum Krug“. I tu darmo. V mojej nesnádzi ukojil som sa tým, že vyhladám si úložisko v svobodnom. Zjím porciu „zrazov“, poľské to národnie jedlo, ktoré nie len tu, no vôbec na Pomorí všade je známe, záležajúce z drobno posekaného a v jednu hrču spráženého mäsa, vypijem dva poháre piva a sberám sa uskutočniť svoj úmysel. Mój zrak padne na protivnú stenu, kde visela celá skupenina rozličnej formy a obsahu obrazov, a medzi nimi i podobizeň Langieviczova. Bolo mi to nápadné, no moja omrzlosť pohrobila všetku zvedavosť.

„Kam zberáte sa, pane?“ oslovil ma hostinský.

„Neznám.“

„Postele nikde nedostanete! Od niekoľko dní všetko je obsadené.“

„Znám.“

„Čo si teda počnete?“

„Noc je krátka, jasná a teplá...“

„Máte úmysel dnes ešte ďalej cestovať?“

„Nie, len zajtrá ráno.“

„Kam?“

„Do Arkony.“

„Mal bych ešte jednu postel, jak vám nebude neprijemnou.“

„Jako to myslíte?“

„V zahrade, tu priam pri dome, mám chatrný letohrádok a v ňom polniu postel; na tej, jak líbo, môžem dať postlať.“

„Preca lepsie,“ myslím si, „jako v svobodnom.“

„Prijímam!“

I kázal svojej polovičke, aby dala pre mňa tam postlať.

O štvrt hodiny bolo všetko hotové.

„Bude-li sa ľubiť?“ volal ma hostinský do letohrádku.

Zahrada bola malá, no vkusne pristrojená, múrom obohnaná. Jej koniec opieral sa na bezprosredne za ňou začínajúci sa háj. V lavom boku bola malá zvyšina, obsadená smrčinou a borovičinou. Na kopci zahrady stál okrúhly s veľkými sklenenými dvermi, s výhľadom na zahradu a bralá predhoria, letohrádok. Vstúpil som doňho. Dva veľké obloky, zatiahnuté malebnými oponami, poskytovaly výhľad do blízkeho hája, na neďaleké Herthajazero, druhý ale južným smerom cez širokú rozsadlinu predhoria na otvorené more. Stolík, niekoľko stoličiek a službu pohovky zastupujúca vkusná polnia postel, jedno zrkadlo a visiaca lampa, bolo náradie vkusného pavillonu.

Hostinský, malá územčistá postava, tvári bezvýznamnej, viac starej, lež mladej, doprovádzal ma až sem. Vlastnosťou jeho povahy bola zvláštna, temer nápadná, až s dotieravosťou hraničiaca zvedavosť a z tejto pochodiaca nekonečná shovorčivosť. Vzдор obsluhy svojich viacej hláv počítujúcich hostí, ktorú ponechal svojej kus pohodlnej polovičke, trápil ma ešte za malú polhodinku všelijakými bezvýznamnými otázkami. Z jeho rozpravy, ktorá ma pre jej odpornosť núdila, doznal som sa len to, že je poľský vystehovalec, ktorý od päť rokov po túlavom živote tu sa priženil. Odišiel konečne.

I položil som sa na túžobný odpočinok. Bol to sladký pokoj, pochodiaci z nejakého neznámeho mi blaženého pocitu.

Tichý šum blízkeho hája a mohutný zvuk kolísajúcich sa vln Baltu ukolíbaly ma v krátkom čase do sladkého spánku.

Chlapec a červiak.

(Krylov.)

Never, že ku šťastiu pomôže ti zrada!
Zradca je i v očiach toho voždy nízky,
Za hriech, použiť ho, kto si nepokladá;
A zradca naveky záhube je blízky.

* * *

Červiak hospodára za prístup unoval
Do sadu, cez leto kde by sa prechoval.
Sľúbil, že sa bude spravovať poriadne,
Že na ovocinu ani nepohliadne,
Bude iba drobné listočky objedat,
I to už len také, čo začnú uvádat.
Hospodár si myslí: nech že si tam žije;
Tesno nám nebude, veď sad priestorný je;
Ani značnú škodu urobiť nemôže,
Čo hneď i sto listov po stromoch ohlože.
Dovoliť: a červiak hneď sa na strom vije,
Pod listnatý konár pred slotou sa kryje;
Žije si bez núdze, čo priam i nie pyšno,
Tak, že o ňom dlho takmer nič neslyšno.
Medzitým ovocie zláti snečná žiar.
Tu v tom samom sade priezračné sta jantar
Jablko na chvojke od slnca dozrieva,
A do chlapca krásou, jak vábec dodieva.

Zprosried druhých tisíc do očí bije mu,
Lenže je pre chlapca ťažký prístup k nemu.
Na jablôň sa driapať prísne zabránili,
Potriasať ju, v chlapcovi k tomu nieto sily,
Slovom dať si nevie rady: čo tu a jak?
Ktože mu dal pomoc pri krádeži? — Červiak.

„Slyš! dnes zajtra budú jablká oberať;
Keď sa len nemáme jablčku prizeraf,
Trebá sa nám skoro lapit do niečoho.
Vieš, že som prisľúbil netknúť sa ničoho:
Pokúsím sa ja oň preca tebe k vóli,
Len sa podel so mnou, hoci nie napoly;
Bezpečne mi môžeš časť len desiatu dať,
Veď i na tej čo jiesť budem do smrti mať.“
Tak hovoril červiak. Chlapec prisvedčoval.
Na jablôň tu červiak vylezúc, pracoval;
Podtočil jablko zralé v okamžení; —
Jakej sa mu ale dostalo odmeny?
Len čo cuplo na zem jablko sried sadu,
Už ho chlapec zjedol so všetkým od hladu,
A keď zradný červiak zliezol k delbe dolu,
Nuž ho chlapec nohou rozmiaždil pospolu:
Životom tak svoju zaplatil on zradu.

Nezabudov.

Vodnárka.

Obrázok z veľkomestského života.

Od Mil. Dumného.

(Pokračovanie.)

IV.

A zase sedela Klementína s Amálkou
jedného rána v utešenom tereme. Obe na-
chádzaly sa v nedbalkách, obe byly zlej,
dešperátnej vôle. Divno to veru! Ženské
tieto oplývaly všetkým pohodlím života; ku
jich úplnému šťastiu nezdalo sa jim nič in-
šie chýbať, len ptáčie mlieko: a preca byly
nešťastné. Prečo? Pozrite do života. Keď
človek z jednej rozkoše k druhej beží, keď
drahý čas len na zábavu vynakladá: hriechne
to pohodlie stane sa chytrou ťažkým breme-
nom. Čiste a nevinné srdce nachádza i v tej

najväčšej biede pokoja; hriechne, bezbožné
srdce i v tej najväčšej hojnosti, bohatstve,
rozkoši — krváca. V takom položení na-
chádzame dnes dve družky hriechu — Kle-
mentínu a Amálku.

„Mne sa už ani žiť nesladí, Málka moja.
Všetko ma nehanebne sklamlalo, všetko omr-
zelo! Ten Aladár, ten Aladár!“

„Nebol by hoden, abys' preňho život si
ztrpčovala. Ten podliak ničomný i s mojim
Árpádom! Takí sú to teda motýli! Poletujú
všade, miliskujú sa s každou ružou.“

„A každú oklamú a každú opustia.“

„Ale teraz je už koniec navždy s nimi.“
 „Daj si mi Bože! Lahko sa to povie
 ale uskutočniť!“

„Dost' jest jim podobných. I ruža každého motýlka privinie. Urobme i my tak.“

„Veď sme to robily, ale preca jesto medzi nimi jedon najmilší!“

„Pomstíme sa, drahá! Pomstíme sa na falošníkoch, ale pomstíme sa i na tej huse dedinskej, ktorá tak mnoho šťastia tu dosiahla.“

„Pravdu máš, ten párik zdá sa byť ozaj šťastlivým.“

„To je do porazenia, taká hlúpa hus prijde tak ďaleko. Keby si ju bola znala tak jako ja, zahorela by si večnou pomstou proti osudu slepému, ktorý takéto daromniny na vrchol blaha privodí. Len pred niekoľko rokami to dievča na somárikovi vodu dunajskú načieralo a teraz sa tí rovná nám! Tá sedliacka sprostá hus miecha sa medzi nás. Naši galáni dávajú jej prednosť pred nami. To je do porazenia!“

„No, darmo Málka, krásna je tá potvora, veľmi krásna.“

„Taká je príroda nerozumná! Rozdáva často dary svoje, tie najvzácnejšie dary svoje na nepravom mieste. Ja prisahám pomstu tej husičke hlúpej. Netrpím jej šťastie, musím jej ho zkažiť!“

„Nuž a čo urobíš, prosím ťa?“

„Odfúdím jej muža, aby i ona pocítila bôl lásky, jestli je vôbec taká ničomnica v stave to pocítiť!“

„Hm, výborná myšlienka! Ale či sa zdari? Jej muž je iste do nej smrteľne zalúbený, ona je krásna!“

„Chceš povedať, krajšia nado mňa? Možno! Ale hlúpa. Krásu prirodzenú moja strojená istotne premôže. Verím, že toho dovediem. Tak bych sa pomstila i na podlom Árpádovi i na preklatej huse dedinskej.“

„Nevískaj, Málka, nepreskočilaš ešte. Muž bude jej verným.“

„Hm, to je už ťažšia prekážka, Tinka moja, ale ženská leš i vätších mužov už omámila, lež je jednoduchý pán majster kušníerský. Plán je hotový, k prevedeniu jeho mám dost' rozumu.“

Do chyže vstúpila rozumná Katinka a podrobné ustálenie svodlivého plánu ustáľilo sa s touto tajomníčkou domu.

Pekný je to trojlístok! Nikdy by sa neboly mohly družky hriechu krajšie síst!

„Mám šťastie panstvu oznámiť, že som prísny rozkaz vyplnila a našich každodenných pánov hostov dnu nevpustila. Nech pokutujú sa za nevernosť svoju.“

„A boli tu?“

„Boli a všelijako ma prehovárali, aby som sa len nad nimi smilovala, aby som jim vstúpenie nebránila. Ba áno i podkúpil ma zamýšľali.“

„A tys' sa nedala, verím. Tys' dobrá služobná.“

„Ej, čo služobná, Málka moja! Ja ju za viacej, ja ju za priateľku považujem.“

„Ďakujem úctive, pani veľkomožná, budem sa usilovať tej velikej priazne vždy hodnou sa stať. Presvedčená som, že sa mi dľa zásluhy mojej vodí; lebo vyznať môžem, že som za vzáctne panstvo hotová i život položiť.“

„Verím ti, verím, duša dobrá! Poď sem, Katinko, že ťa pobožkám. Urob to i ty, Málka.“

„Ach ďakujem pekne za toľkú lásku! Veru môžem vyznať, že mi ani bozk môjho milého tak sladko nepadol.“

„No a verný ti je?“

„Jako všetci chlapi!“ dodala Amálka.

„Veru, slečinka, ráčite mať svätú pravdu! Mám už druhého. Ja si to ráznejšie počínam lež panstvá. Prosím ponížene za odpustenie; ale ja ledačiny netrpím, trpieť nemôžem!“

„Vidíš, Klementínka, naučme sa od nej. Nesmúťme viacej. Zameňme si neverných milánkov s vernejšími. Tak sa pomstíme na nich najlepšie. A ty, Katinka, buď mi na pomoci k prevedeniu pomsty na tej sprostej slovenskej huse.“

„Tú my obriadime, slečinka. Nebola tá ešte nikdy v tak dobrých rukách! Ale skoro bych bola zabudla ešte jednu smutnú novinu oznámiť pani veľkomožnej. Ti dvaja židia, ktorí sem často chodievajú, riekli, že jestli jich nepustím k pani veľkomožnej, že to len jej a nie jim škodit' bude. Ja som sa

prísne držala dľa rozkazu a parchov som odprášila.“

„Dobre si urobila, Katinka. Sú to úžerníci! Na sto odstoviek požičajú peniaze a ešte človeka unujú. Nech čakajú, majú dobrý rebach, kým sa mi podarí pána zas ošvábif.“

„Na to si ty súca, Katinka. Vymysli zas niečo, lebo mi ti židáci snadno môžu nesnádky pripravif.“

„Odpust, Tinka, ja sa ti do peňažných vecí ani málo nerozumiem.“

„Ja bych znala nečo, pani velkomožná.“

Luka Vukalovič.

Len keby som znala najst dáku zámienku, pod ktorou by sme od neho peniaze dostaly? Poradte nečo!“

„Môj rozum, pani velkomožná, teraz veru tiež už stáť ostáva; veď sme už všetky pramene lsti vyčerpaly. Ale pán velkomožný je dobrá duša. on sa lahko dá naklonif. Len to treba obratne navliecť.“

Ráčte sa urobiť nemocnou, ráčte odísť na celé leto na Margyt ostrov i so slečinkou bývať. Domový pán lekár to na pánu velkomožnom vyprosredkuje — konto sa potom už starostlive sostaví a špóres padne nenasytým židom do vrecka.“

„Brávo, Katinka moja, hned od zajtrá počnem polihovať.“

„A ja pôjdem po pána lekára,“ slovila Katinka.

„A ja nastraším domového pána. Bude že sa ten báť a starať,“ tvrdila Amálka.

Margytský ostrov na Dunaji je pravý div sveta. Kto sa pamätá naň predtým, kým ešte býval zapustený, nesriadený a porovná ho s dnešným nádherným stavom jeho, veru sa mu neprizná¹⁾. Predtým vyzeral podobne mestskému lesíku, aby sme sa tak vyslovili, mal taký jakýsi mešťanský ráz a náter; dnes vo veľkolepý anglický park premenený, vyzerať po kniežatsky. Majetníkom jeho je arciknieža Jozef. Slovenské noviny písaly minulého roku, jaký populárny je muž arciknieža, jako sa objavil v čas trhový na — Hrone. Takým populárnym skrz na skrz demokratickým mužom je on všade. Na Margytskom ostrove často sa prechádza i so svetlou manželkou svojou a dieťkami. Vystupovanie ježich tam je docela rázu mešťanského, takže všeobecný podiv vzbudzuje. Arciknieža rád sa prizerá pracujúcim robotníkom a zabáva sa s nimi, ba i sám berie nástroj do ruky a pracuje. Minulého leta prechodila sa šumná jedna deva s matkou po parku ostrova. Pod pokutou desať zlatých nesvobodno na ostrove kvietok odtrhnúť. Blízko matky a dcéry tej prechodil sa i arciknieža, ktorého ony neznaly. Dcérika sloví túžobne k materi:

„Ach mamka moja, len jednu z týchto ružičiek keby som dostať mohla!“

A arciknieža počujúc to, odtrhol a dal dcére dve z najkrajších ruží.“

Mesto Pešť s Budínom hádalo sa pred niekoľkými rokami, keď nebolo ešte spojené, o ten Margyt ostrov. I jedno i druhé si ho osobovalo. Pravota vypadla v prospech mesta Budína. Ale čo malo mesto s nim robiť?

A mesto Budín dlho sa nerozmýšľalo, i darovalo ostrov arcikniežatu Jozefovi. A jaká šťastná myšlienka to bola, každý uzná, každý deň čo deň. Boly to ľubolisty. Martin ľúbil celým srdcom svoju milú Elenku, ale ktoby nebol na svete na peknú ženu žiarlivým? Z tých listov vysvitlo, že Elena má za chrbtom muža svojho tajnú známosť, že pestuje lásku žene vydatej k druhému mužovi nedovolenú. Elena zúfala si temer v povedomí svojej nevinnosti, i neznala, čo sa to s ňou

ostrov, poskytnul v ňom to najutešenejšie miesto zábavy veľkomešťanom, ba i cudzincom, hladajúcim v kúpeli jeho (ostrov má prameň vrelej liečivej vody) uzdravenie. Teraz, kde sa už druhá artézská studňa kope a skoro dokončiť má, ide ostrov tento ešte krajšej budúcnosti v úsrety.

V utešenom veľikom hóteli ostrova bývala chorá pani Klementína s družkou svojou. Starý pán manžel ju dva-, triráz v týždni navštevoval. Smutný prichodil, smutnejší odchádzal. Stav Klementínky jeho drahej sa nelepšil. Pýtal sa lekárov — a ti všeličo mu radili, Mariín Kúpel i Karlove Vary.

Ale divno to, že v tých dňoch, v ktorých starostlivý pán manžel nedochádzal, cítily sa naše pacientky dosť dobre. Prechádzaly sa po celom ostrove, ba i večierkami v spoločnosti nám neznámych pánov dobre sa bavily. Ono to tie nemoce bývajú rozličné, jedon deň pochytia chorého, v druhý zas popustia. Dost na tom, Klementínka s Amálkou dosiahly, čo chcely. Katinka nebývala s nimi, ona riadila domácnosť pánovú a obstarávala všetky potreby navštevujúc paniu často na ostrove. Oj veľké veci sa tu prevádzaly! Trojlístok náš ženský chytre si to navhekal a nástroj vtipný Katinka šikovne to všetko uskutočňovala.

Podľa nasnovaných plánov mala Katinka tú úlohu, by pod zámenkou objednania kušnierskej roboty Martinka z Hatvanskej ulice privolala na ostrov. Ona i dostala svojej úlohe. Martin slúbil sa, urciac deň i hodinu, v ktorú bude môcť k službám byť panstvám. Amálka pripravovala sa na veľký manéver.

V dome Martinkovom začaly sa mráčky objavovať na oblohe tak jasnej a dosiaľ nezkalenej manželského jejich života. Elena dostávala bezmenné listy a to temer každučký deň čo deň. Boly to ľubolisty. Martin ľúbil celým srdcom svoju milú Elenku, ale ktoby nebol na svete na peknú ženu žiarlivým? Z tých listov vysvitlo, že Elena má za chrbtom muža svojho tajnú známosť, že pestuje lásku žene vydatej k druhému mužovi nedovolenú. Elena zúfala si temer v povedomí svojej nevinnosti, i neznala, čo sa to s ňou

¹⁾ Upozorňujeme ct. čitateľov, že pán pôvodca povest svoju toho času písal, keď o strašnej povodni, ktorá celý ten utešený ostrov pokrýla a zahavila, najmenej tušil. Red.

robí. Martin mal ju vždy okolo seba. Ale podozrenie vo srdci žiarlivom tak ľahko je zbudiť! On býval často i vzdialený od domu, na cestách. Čo, keby bola príležitosť, činiaca zlodejov, i jeho o ten najväčší poklad, o srdce jeho ženy, pripravila? Vo veľkom meste je to tak snadá vec! Pred Elenkou svojou bol Martinko docela spokojný. On sám ešte jej všetko vyhovával, ju uspokojoval; ale v noci celkom spať nemohol; ťažké myšlienky mu búrili srdce. Elenka vyzerala veľmi biedna a Martinkov pokoj — ten bol preč na veky!

Šťastnejšieho muža, jakým sa on z počiatku cítil v manželstve svojom, nebolo na svete a . . . teraz! Oj, kto to siahol kradmou rukou na poklad srdca jeho?!

Spomínali sme už v tejto povesti, že sa na krásnu Elenu všetko šlo dívať v tom sklepe na Hatvanskej ulici. Teraz Martinovi tak sa zdalo, že pred tým sklepom jeho neprechodia sa mnohí mladí páni bez vsetkej príčiny. Ale, kto by bol v stave opísať tie hrôzy, čo sa na žiarlivého Martinka valily? Niet ťažšej a tráplivejšej nemoce, jako je žiarlivosť. Kto to zkusil, uverí; kto ju pocítil, pochopí.

Martinko slúbil sa, že na ostrov jednoho popoludnia príjde. No žiarlivosť zase nedala mu pokoja. On má ísť na ostrov a ženu nechať doma? To mu je preca nemožným. I napadla mu dobrá myšlienka. Ženu pojal sebou.

Bol utešený letní deň.

Od farského kostola vniutorného mesta odvážala loď „Labuť“ každú hodinu s inými loďkami sa sriedajúc (tak že každú štvrt-hodinu išla jedna loď), početné obecnstvo na palube svojej nesúc, na Margytin ostrov.

Medzi obecnstvom bol i náš Martin s Elenou. Dôjduc na Margyту, išla sa Elenka okúpať, Martinko si ale vyhladal panstvo v hôteli dla udaného čísla.

Zaklopal a vstúpil.

Na mäkkej pohovke sedela Amálka čarovno - svodlive vystrojená. Veru by bol musel byť žulového srdca muž, koho by nebola okúzlila.

Prívetivo privítala ho a blahosklonne ku sebe posadila. Začal sa rozhovor.

„Mala som už tú česť, videli sme sa, pane!“

„Prosím, milostslečinka, i ja mal som šťastie . . . práve v mojom sklepe.“

„Áno. Váš sklep sa mi nesmierne zalúbil. Šikovný ste majster. Osmelujem sa z Vašeho výrobku zase nečo si objednať.“

„Stojím pokorne k službám. Teší ma, že získam času a do jasene k spokojnosti slečinkynej všetko objednané vyhotovím. Čím že môžem slúžiť?“

„No, o tom pozdejšie. Nechajme obchodné veci naposledy, milý pane! Hovoríme najprv o nečom dôležitejšom.“

A tu ho dôverne chytila za ruku a bližšie sa pomkla ku nemu.

„Čo by to mohlo byť, milostslečinka?“

„Lutujem vás, milý pane! Tak krásny mladý muž a tak spôsobilý má — za ženu — sprostú vodnárku.“

„Slečinka! To moja vec. I ja som z rodu nízkeho a nehanbím sa za to.“

„Viem, ale vy by ste mali vyššie zraky povzniesť.“

„Prosím, čo to za rada?“

„Nuž nerozumiete? Nepočujete tu v blízkosti vašej, jak mi srdce bije? Ty si môj ideál!“

I objala zkamenelého muža a opojeným úľostou hlasom zvolala:

„Oj, daj mi nádej, že v marných túžbach nezahyniem!“

Ťažko sa vyvinul ohromený Martin z náručia Sireny, no vyvinul sa a zvolal:

„Nazpät, pokúšiteľka, ja mám ženu!“

„Nevernú!“

„Jako to? Kto vám to povedal, slečna?“

„A listy úľostné, kto dostáva? zaslepený muž!“

„Vďaka Bohu! Nie som zaslepený . . . Už sa mi oči otvorily!“

I odkvapil preč.

Na Margytinom ostrove nebolo v ten večer blaženejších dvoch srdce, lež mali Martin s Elenkou. Martinovi svitlo v hlave. Keď vyrozprával výjav s Amálkou zaznanej Elenke, prišli ľahko na to, že to ona všetko s tými úľostkami k prevedeniu ľahšiemu svojich cieľov nastrojila. Martin s Elenkou zase ožili,

predošlý pokoj do domu sa opäť navrátil, a ráj mali zase a mali ho stáť na veky.

Tak zle podarili sa Amálkine nástrahy!

V byte pana Hortobágyiho bola milá a vďačná návšteva.

Pán Vári prikvitol do Pešte a to síce na vždy. Pán Hortobágyi dľa žiadosti jeho vynášiel mu obstočný úrad, mal sa teda i on stať obyvateľom veľmesta. Túžby jeho sa splnily.

Starí páni bláhali si oba, jako si spolu vo veľmeste blažene žijú a čas kráť budú.

Práve vyberali sa na Margytský ostrov, by navštívili dámy.

Katinka po odchode pánov zostala sama doma. Panstvo odobralo sa na ostrov a ostalo tam celý týždeň. Pán Hortobágyi vzal si po prvýraz v svojom živote na štrnásť dní dovolenie.

Len čo sa páni vzdialili, nebola Katinka priam sama. Prišiel jej miláčok, holičský pomocník, švihlý, hodný junák. Bolo jej veselo.

Spomenuli sme už boli, že Katinka v panskom dome Hortobágyiho bola všemohúcou. Jako taká požívala neobmedzenú dôveru panstva svojho. Panstvo na týždeň vzdialilo sa z domu a všetky chyže, jako obyčajne, jej nechalo otvorené.

Na mäkkom divane hovel si Xaver, holičský pomocník. Rozťahoval údy svoje veľkopansky, probujúc, jako by z neho ozaj vystal v tom okamžení i ten najnáobľejší pán. Katinka mu podala z faják pánových tú najkrajšiu z morskej peny. Nakládla ju dobrým domorodým, i zapálila — a Xaver si od-fukoval, len sa tak kúrilo.

Zakryl sa stôl a čo bolo výborného na jiedle a pití v dome, z toho požíval blažený Xaver, a tak si tam volkal s lúbeznou Katinkou, že nič nezostalo v dome nedotknutého a nepoužitého. Maly myši hody, keď mačiek doma nebolo! A to jaké hody!!

V nočnom župane, v čiapočke, s fajkou v ruke prechodil sa Xaver po chyži.

Katinka v nedbalkách paniných, v celú dámu pretvorená obsluhovala ho a hovela si s nim.

„Asnaď už bude čas, by sme usporiadali veci naše, Katinka.“

„Urobme najpotrebnejšie napred, drahý. I ja som tej mienky a potom si pohovieme. Poď popozerať korisť svoju.“

„Najprv chcem sa ja oddať do peňazí, bo to je najhlavnejšie. Tie ostatnie handry málo ma zanjímajú.“

„Prezrime teda kasne. Tu sú kľúče od vertheimky. Tie som šikovne prekryla a zase jich v pravé miesto položím do vaku pánovho, keď pôjdem na Margytu.“

„Múdry si ty holúbok!“

„Musíme byť opatrnými. Dnes zajtrá toto i tak tu do vetra poletí, užime čas, obohatme sa my a pripravme si bezstarostnú budúcnosť.“

„Bude že to za život, bude že to svet! Na pozajtra som i s pokladni v Sedmohradsku; nech ma potom hladá, kto chce.“

„Buďme bez starostí. V dome nik nevie, že si mojim milým. Ešte fa málo tu videli. Panstvo ani najmenej. Budeš docela bezpečným, a keď sa všetko zabudne, ja vystúpim zo služby. Sídeme sa potom a nerozlúčime nikdy!“

„Nikdy!“ zvolal Xaver a zpečatil bozkom slovo to Katinke.

Tak nastalo plienenie. Vertheimka vydala svoj obsah, v pánovom stolíku tiež bolo pár papierov a banknôt. S knižočkou sporiteľnou šiel náš Xaver do sporiteľne a papiere predal, jako mohol.

S veľikou opatrnosťou po tri dni bral Xaver rozličné veci a odnášal z panského domu. Na zobrazenie násilného vlámania sa do domu vybili od ulice jedon oblok a v chyžach potrepali, pobili sošky, lampy a mnohé iné veci. Po troch dňach navštívila Katinka panstvo na Margyte a tak to navliecť znala, že i cez noc tam ostala. Pod tým časom vedela kľúče od Vertheimky zase nazpäť do vaku pánovho položiť.

Jedon ráno vrátila sa Katinka do mesta z Margyty len preto, aby po obede zase priam ta nazpäť bežala. Hroznú novinu priniesla panstvu svojmu. Preklínala neopatrnosť svoju, že nešla včera z ostrova na noc

domov. Tú noc zloději použili k veľikému oškodeniu panstva.

Novina táto mocne zatriasla celou rodinou. Pán Hortobágyi bol celkom zronený. Toho roku už neznal, kde mu od výdavkov hlava stojí — a teraz takáto škoda! A to všetko ešte nič nebolo! Nešťastie vraj nechodí samo, ale ťahá jich hrbu za sebou. Tak stalo sa i tu.

Pred krátkym časom vypukol ten veľký viedeňský „krach“ a následkom tohto padly mnohé domy.

Práve dnes dostal pán Hortobágyi smutnú zprávu z Viedne, že dom, s ktorým bol v spojení, padol a i jeho potiahol za sebou.

To byly hrozné údery!

Židia oborili sa jako veritelia veľkomožnej panej ešte i na zbytky majetku — a Hortobágyiho dom prišiel na mizinu.

Katinka bola zachovaná. Zo služby skoro odišla a Pešť ju viac nevidela.

(Dokončenie nasleduje.)

Zo Slovenska do Východnej Indie.

Cestopisné listy *Odorika Sillassyho* písané *Sytnianskemu*.

III.

Roku 1870 dňa 1. mája prišiel som do Rímu, jako som Vám to v predošlom svojom liste sdelil. Hneď po obede vykázané mi bolo miesto, kde ku svojmu povolaniu vzdelávať sa mám.

Jedon frater odprevádzal ma i súdruha môjho Heliadora do Propagandy sv. Fidela, ktorá leží medzi svetochrýnymi staviskami Colosseumom a basilikami S. Pietro in Vincoli, Di S. Maria Maggiore a Di S. Giovanni in Laterano, v ulici Via delle Sette Sale. Každá reholá má tu svoju Propagandu alebo vyššiu školu, kde pripravujú sa kňazi za missionárov, študujú pilno bohoslovie, angličtinu a reči pohanských národov v Asii, Amerike, Afrike a Austrálii bývajúcich. V jednej takejto Propagande či Collegiume našiel som i dvoch svetských kňazov z Uhorska, ktorí ale po skúškach domov sa chystali. V našej Propagande sv. Fidela prijali nás veľmi vlúdne. Našli sme tam mnoho missionárov, najviac z Italie a Švajeska pochádzajúcich. K obydlíu dostali sme s Heliadorom bibliotheku, lebo iné izby byly obsadnuté.

Večer 1. mája osvetlená bola kupola na basilike sv. Petra na vrchu Vaticane, ktorý leží na druhej strane Tiberu. Na veľkolepú túto illumináciu díval som sa z nášeho Collegiuma.

Neskôr odišli 16 missionári do Brazílie, kam jich cisár na svoje útraty povolal. V Brazílii kapucinov veľmi si ľud váži. Dostali sme pohodlnejšiu izbu a pilne sme študovať začali anglickú a indickú reč.

Bol som tu až do 25. septembra, teda skoro za 4 mesiace; i poobzeral som si dôkladne v svobodnom čase všetky pamätnosti večného mesta.

Prv lež bych sa prichytil k opisovaniu jednotlivých častí Rímu, sdelím Vám nečo z jeho dejepisu.

Hmlista záclona šerej dávnominulosti zahaluje založenie a drevnosť klassického Rímu. V pomerne pozdejšom čase vybájilo si ústne podanie známu legendu o Romulovi a Removi i ustálilo založenie prvých základov mesta na rok 753 pred Kr. P. Pravdepodobnejšie je, že Rím v drevnejšej o moho dobe povstal. Na toto poukazujú nielen premnohé povesti, no i tie nálezky, ktoré v posledných rokoch v Latiume, z kameňnej pradoby pochádzajúce, vykopané byly. Za jadro celého Rímu, ku ktorému sa behom storočí nové časte mesta pristavovaly, považovali starí Rimania kopec Palatin. Na kopci tomto založil vraj Romulus štvorhranné mesto svoje, ktoré sa menovalo i preto „Roma quadrata.“ Na neďalekom kopci, Quirinal menovanom, usadili sa Sabinania.

Servius Tullius kráľ rozšíril mesto tak, že sa rozkladáť začalo i po kopcach, Esquilin a Caelius menovaných, v údoliach medzi týmito kopcami až po samú rieku Tiber. Pod kráľami zrástlo mesto tak, že opevnené hradby objímaly vršky Aventin, Caelius, Esquilin, Viminal, Quirinal, Capitol a Palatin. Do tohto času padá založenie Cirkusu v údolí medzi Palatinom a Aventinom. Keď r. 509 pred Kr. posledný kráľ Tarquinius Superbus do vyhnanstva išiel, zápasila mladá republika s nepriateľmi, kým nezklela moc Etruskov a sokyňa jej Veji (r. 396 pred Kr.) nebola zaujatá a zničená. R. 390 vrhli sa Galli na Rím i zaujali a zničili ho skoro celý, len Capitol bol zachránený. Roku 312 zaviedol Appius Claudius v Ríme prvý vodovod „Aqua“ a „Via Appia“ menovaný. Po zničení Karthaga začalo sa mesto veľmi rozširovať.

V I. storočí pred Kr. prikrčeno bolo k okrašovaniu mesta; toho času dláždené boly ulice masívnou lávovou dlažbou, ktorú ešte dnes v ulici Via Appia obdivovať možno. Mnohé veľkolepé budovy povstaly v tomto čase, jako Basilica Porcia na Forume a iné.

Pod Caesarmi stavaly sa ešte veľko-lepejšie paláce. Za Augusta, ktorý panoval za času narodenia Krista Pána, vystavily sa Pantheon na Maršovom poli, kúpele Agripove, divadlo Marcellovo, Mausoleum, Basilica Julia, Forum Augustinum s chrámom Maršovým; — ano za panovania tohto cisára vystaveno bolo 82 veľkolepých chrámov a to všetko z Carrarského mramoru. R. 64 po Kr. P. dal ukrutník Nero mesto na všetkých stranách zapáliť; po tejto hroznej katastrofe prestavoval sa Rím vo vkusnejšom modernejšom slohu. Za panovania flavovskej dynastie povstalo Colosseum, tento symbol moci a veľikosti Rímu, ktorá za času cisára Trajana (r. 98—117) najvyššieho stupňa dosiahla. Na začiatku II. storočia čítal Rím 1½ milióna obyvateľov.

Keď Constantín r. 330 sídlo svoje do Byzancu preložil, začal Rím veľmi klesať. Toho času mal Rím 37 brán, 28 hradských ciest, ktoré z tých brán na všetky strany vybiehaly; 19 vodovodov, obe časte mesta na brehoch Tiberu spojené boly 8 mostami;

počet ulíc vystúpil na 423; veľkolepých palácov mal 1790 a 46.608 domov, 423 kostolov, 36 triumfálnych brán, 11 kúpeľov a 1352 verejných studien. Gothi a Vandali, Italiu plienivší, narušili veľmi dobrobyt mesta. Keď sa kresťanstvo v Ríme upevnilo, rúcaly sa pohanské chrámy a na jich miestach povstaly z jich zrúcanín nové veľkolepé kresťanské basiliky a chrámy; tak basilika Vatikánska a Lateránska atď. Za panovania pápeža Leva IV. opevnené bolo mesto a zachránené pred častými vpádmi Gothov, Saracenov a iných divokých národov, ktoré za dlhé časy mesto toto napádaly a v rúmy obracaly. Keď v XIII. storočí ustavičné vojny Rím znepokojovaly, preložil pápež Clemens V. (r. 1309) svoje sídlo do Avignonu vo Francúzsku. Medzitým trvaly ďalej kruté občianske vojny a Rím vždy viac a viac upadal tak, že roku 1447 už len 20.000 obyvateľov počítaval. Pápež Gregor IX. roku 1377 preložil opäť do Rímu sídlo svoje, i začalo mesto znovu prekvítať; za panovania veľkých pápežov, jako Mikuláš V., Julius II., Lev X., prichádzalo mesto veľmi k sebe, obyvateľstvo sa množilo, nové veľkolepé paláce sa stavaly, drevnejší dobrobyt rástol. R. 1798 stal sa Rím na krátky čas republikou, od r. 1809—1814 pripojil ho Napoleon I. ku Francúzsku; i revolučné pohyby r. 1848 utvorily tu na krátky čas republiku, kým r. 1850 dňa 12. apríla francúzske pluky Pia IX. na trón neposadily. Od toho času strážila trón pápežský 15.000 mužov počítajúca francúzska posádka, ktorá sa tam do francúzske-pruskej vojny (1870) zdržovala. Dňa 20. sept. r. 1870 vtrhly italské voje po päť hodín trvavšom bombardovaní do mesta, ktoré sa stalo sídlom a sredom spojenej Itálie.

Toľko chcel som povedať o drevnosti Rímu. Teraz už prikrčím k opisovaniu jednotlivých pamätností moderného večného mesta.

Rím rozkladá sa na oboch brehoch rieky Tiberu vo veľmi utešenej krajinke. Mesto ohradzujú bašty, asi 2½ míle dlhé, ktoré sú z vonku skoro 50' vysoké. Pochádzajú z r. 271—274 po Kr. P. Staváť jich začal cisár Aurelian, dohotovili a opravili jich pápeži. Premávku usnadňuje 12 brán, z ktorých naj-

hlavnejšia je Porta del Popolo. Na pravom brehu Tiberu rozkladá sa menšia a najnovšia časť mesta so svetochrýnym Vatikonom; staršia ale a rozsiahlejšia časť leží na ľavom brehu. Moderný Rím rozprestiera sa najviac na rovine, kdežto vršky, ktoré starobylý Rím nekdý v sláve svojej predstavovali, teraz skoro neobydlené sú; ani baštami ohradená väčšia časť Arealu, ktorá v dobe caesarizmu do 2.000.000 obyvateľov počítavala, nenie obydlená. Na Palatíne, Avenine, Caeliu, Esquilinu rozkladajú sa miesto drevnejších husto obydlených ulíc zahrady a clivé rumy vignien. Rím počítuje za našich časov dľa kalendára Anuario pontificio (z r. 1867) asi 215.570 duší.

Od sereru, neďaleko Tibera, na jeho ľavom brehu, vedie cesta bránou Porta del Popolo (r. 1561 vystavenou) do mesta. Pri samej bráne nachádza sa utešené námestie Piazza del Popolo, na prosred neho strmí medzi 4 vodu z pažerákov vymetujúcimi levami prastarý obelisk, ktorý Augustus po premožení Antonia z Heliopolu doviest dal a na námestí, Cirkus maximus zvanom, slnku čo bohovi zasvätil; pápež Sixtus V. dal ho tu postaviť. Na pravej strane brány nachádza sa kostôl S. Maria del Popolo, ktorý r. 1099 Paschalis II. na hroboch Domiciovských vystaviť dal. Kostôl tento má ôsmihrannú kupolu a ozdobený je krásnymi náhrobnými pomníkmi z XV. storočia, jako i obrazmi od Rafaela, Lorenzetta, Sansovino a iných slavných maliarov. V augustinskom kláštore, ktorý je s týmto utešeným kostolom spojený, býval Luther, keď sa v Ríme baval. Na západ uzaviera námestie ovalný múr, okrášlený sochami Neptuna a Tritonov, oproti tomuto je zase ovalný múr okrášlený sochami Atheny a bohmi riek a tak má námestie Piazza del Popolo podobu amfiteatrálnu. Nad námestím k východu vypína sa vršok Pincio. K juhu bežia z námestia tri cesty: na pravo Via di Ripetta rovnobežne s ľavým brehom Tiberu; v prosriedku Corso; tretia cesta, v lavo od Corsa, Via del Babuino vedie na námestie Piazza di Spagna. Medzi touto cestou a Corsom nachádza sa chrám S. Maria in Monte Santo, medzi Corsom a Via Ripetta leží chrám

S. Maria de Miracoli. Pred bránou Porta del Popolo na pravo leží veľkolepá Villa Borghese.

Vystúpil som popri bráne del Popolo na vršok Pincio. I objavila sa mi rotunda, na ktorej nachádzajú sa dva slúpy (columnae rostratae) okrášlené loďnými zobákmi, pochádzajúce z nekdajšieho chrámu Venuše a Romy; v priehlinách sú mramorové sochy, na vrchu rotundy zajatí Dáci a za týmito veľký reliéf. Utešený je pohľad z terrassy na moderný Rím. Ponad námestím Piazza del Popolo vypína sa v šerej dialke na druhej strane Tibera obrovská, na svete najväčšia basilika sv. Petra na obvyšnom vrchu Vatikanu. Na lavo od sv. Petra pri samom Tibere leží okrúhly Anjelský hrad, tak nazvaný od kovových anjelov, ktorí na kupole do neba sa vypínajú. Na tejto strane Tibera rozkladá sa pestré množstvo stavísk a chrámov. Vršok Pincio, od starých „collis hortorum“ zvaný, dostal meno svoje v dobe cisárov, v ktorej Pincii tu svoje majetky a zahrady mali. Tu nachádzaly sa nekdý svetochrýne zahrady Lucullove, neskôr slavievala Messalina, žena Claudiova, tu svoje orgie. Teraz rozvetvujú sa tu pekné prechádzky, pod večer v nedelu a vo štvrtok hráva vojanská hudba a vtedy celé zástupy ľudu prechádzavajú sa týmito utešenými sadami. Na hradskej ceste stojí obelisk, ktorý Hadrian v Egypte na pamiatku Antinou-a vystavil; r. 1822 bol do Rímu donesený a sem postavený. Hneď pri týchto prechádzkach leží Villa Medici, teraz sídlo „Akadémie française“, ktorá bola r. 1540 pre kardinála Ricci da Montepulciano vystavená, neskôr dostala sa do rúk kardinála Alessandra de Medici, konečne r. 1801 preložili sem Francúzi svoju maliarsku akademiu, ktorú Ludvik XIV. založil. Z terrassy je utešený výhľad na okolie. Idem dolu stromoradím, i zastavil som sa na námestí Piazza Trinita; v lavo stojí kostôl SS. Trinita de Monti. Z dialky už objavuje sa pred chrámom postavený obelisk, ktorý dľa toho na námestí del Popolo shotovený je a nekdý v zahradách Salustových sa nachádzal. Chrám tento vystavil r. 1495 francúzsky kráľ Karol VIII., v ňom možno vidieť veľmi pekné sádrové sochy, obrazy, fresky od najlepších majstrov.

Otvorený býva v nedelu ráno a popoludní, v ten čas mníšky pri organe veľmi krásne spievajú; Mendelssohn složil jim viacej kusov k tomu cieľu. Mníšky vychovávajú dievčence.

Z námestia vedie dolu široká ulica, Via Sistina alebo Via delle quattro Fontane zvaná, na námestie Barberini, kde sa náš kláštor nachádza, ďalej prez vršok Quirinal a Viminal ku veľkolepej basilike S. Maria Maggiore, ktorá leží na vršku Esquiline a neskôr ju opíšem. Od chrámu S. Trinita zchádzam po 125 zchodoch na utešené námestie Piazza di Spagna. Námestie toto má najelegantnejšie hotely, paláce a sklepy; ona je srdcom štvrte tej, ktorú obyčajne cudzinci obývajú. Na prosriedku stojí vodomet, la Barcaccia zvaný; v lavo pomník, ktorý Pápež Pius IX. na pamiatku r. 1854 vyhláseného dogmata o neposkvrnenom počatí Pani Marie vystaviť dal. Na vrchu slúpu je bronzová socha P. Marie, dolu stoja do okola sochy Mojžiša, Davida, Jesajaša a Ezechiela.

Za touto sochou nachádza sa ústav Collegio di Propaganda Fide, ktoré kollegium Gregor XV. r. 1622 založil, aby tu mladí knazi z celého kresťanského sveta za missonárov vychovávaní boli. Tu som bol i ja zkušany. Tlačiareň obstaráva spisy vo všetkých možných rečiach. Po novom roku od-býva sa tu zvláštna slavnosť, pri ktorej príležitosti chovanci vo všetkých svetových jazykoch prednášky držia.

Zo španielskeho námestia vedie k severu ulica Via del Babuino, a síce na námestie Piazza del Popolo; oproti tejto na juh tiahne sa ulica Via de' due Macelli, ktorá vedie ku chrámu S. Andrea delle Fratte. Chrám tento vystavil Lev X., má krásnu kupolu, väzu a fačadu; malba vniutorná pochádza zo XVII.

storočia. Na konci tejto ulice vedie v lavo úzka ulička Via di Nazareno; tu vystavil kardinal Fonti r. 1622 ústav k výchove chudobných chlapcov, Collegio di Nazareno; v lavo vedie ulička Via dell'Angello Custode, pri ktorej stojí v pravo kostolík SS. Angeli Custodi, rovno na námestie Barberini. Od ústavu Collegio di Nazareno vedie dolu pod vršok Quirinal na pravo ulica Via della Stamperia ku vodometu, Fontana di Trevi menovanému, ktorý je popri Acqua Paola najveľkolepejší v Ríme. Drievny vodovod Aqua virgo, teraz Acqua Vergine vteká do tejto fontane; M. Agrippa z r. 27 pred Kr. P. založil vodovod, aby nim z neďalekej (14 miglie vzdialenej Campagne do svojich kúpeľov, ktoré pri Pantheonu ležaly) vodu narážal mohol. Fontana Trevi opiera sa o palác Poli. V prosrednej vypukline stojí Neptun, ktorého Pietro Bracci vyhotovil, na pravej jeho strane socha bohyně úrody, na ľavej bohyně zdravia, pred týmito veľký kameňný bassin. Ulica Via di S. Vincenzo spojuje sa s Via della Dattaria, ktorá hore na vršok Quirinal vedie, kde driev pápeži vo veľkolepom paláci svojom, Palazzo Apostolico al Quirinale, v lete bývali; no od r. 1870 20. sept. králi italskí residujú. V tomto paláci vydržiavané boli poslednie kardinálske porady v tak zvanom Conclave, a novo vyvolený pápež z balkona na fačade oproti Monte Cavallo oznamovaný. R. 1823 zomrel tu Pius VII. Veľkolepý tento palác založený bol r. 1574; v jeho izbách a chodbách nachádzajú sa tie najkrajšie obrazy z XV., XVI. a XVII. storočia od najvýtečnejších majstrov pochádzajúce. Z utešenej zahrady je veľkolepý pohľad na okolité ulice a Corso.

Budúce viac. S Bohom!

Slovenské bájeslovie.

○ Slovenskej reči.

Úsčep 13.

Prvky Slovenskej reči.

Korene Slovenskej reči — najmladšej to dcéry Hvalskej čelade — záležia tiež

z mužských čili duševných a zo ženských čili hmotných prvkov.

Hmotnými (ženskými) prvkami Slovenskej reči sú spoluhlásky: *v, b, p, f, h, z, ž, s, š, ch, č, k, l, m, n, r, d, t*; duševnými

(mužskými) prvkami ale sú samohlásky *i* a *y*, ktoré v ďalšom rozvetvení koreňov prechodia na *e*, *ä*, *o*, *ô*, *u*, *a*. Nasledovne koreňami slov nášho jazyka sú složené prvky: *vi* a *vy*, *bi* a *by*, *pi* a *py*, *hi* a *hy* a t. d.

Ostatne i slovenčina má složené korene, ktoré avšak časom, pri širšom rozvoji reči, tiež len z vyševedených jednoduchých koreňov povstaly, ako to dolu nižšie uvidíme.

Úsčep 14.

Vlastnosti koreňov.

Z dosiaľ povedaného samo sebou rozumie sa, že i v Slovenskej reči najväčnejší zástoj má *duševný* (mužský) prvok koreňa, t. j. samohláska *i* a *y*, lebo i tu pridruženie tohto vokálu ku *hmotnému* (ženskému) prvkovi, rozhoduje nad prirodzenosťou, z tohto koreňa pošlého slova a jeho *bezprostredných* vetiev čili odrodov; či totiž našim pradedom označovať prišlo ním pochopy vzťahom na človeka *prajné* (belbožeské) a či *neprajné* (černobožeské).

Vezmime na pr. *hmotný* (ženský) prvok *b*; — polkoreň slova je tu; ale môže z neho ešte voždy byť i *boh* i *bes* (čert), dokiaľkoľvek nepridá sa mu *duševný* (mužský) prvok *i* alebo *y*; teprv tohto pridruženie určí prirodzenosť koreňa, vzťahom na človeka, belbožeskú alebo černobožeskú. — Pridružíme tomuže *hmotnému* (ženskému) prvkovi *duševný* (mužský) prvok *ü*: máme — vzťahom na človeka — *černobožeský* koreň *bi*, peň *biť*, vetvy: *boj*, *bič*, *ból*, *bes*, *bieda*, *betiar*, *blen* a t. d.; pridružíme mu avšak *duševný* prvok *y*: pak máme belbožeský koreň *by*, peň *byť*, vetvy: *baviť*, *boh*, *bača*, *bán*, *býk*, *buk*, *bylina* a j.

Takto má sa vec so všetkými koreňami našej reči; a zvláštne je i vo slovenčine to, že *y* a *i* ustavične premieňajú túto svoju — belbožeskú a černobožeskú — vlastnosť; t. j. nie žeby na pr. *y* voždy označovalo pochopy, vzťahom na človeka *prajné*, a naproti tomu *i* voždy len *neprajné*: lež ony, pridružené ku *hmotným* prvkovi, ustavične zamieňajú túto svoju úlohu. Nasledovne v ďalšom, na týchto *hmotných* prvkoch osnovanom rozvoji koreňov, nezakladá sa význam, čiže duch na tom,

jaká je jeho *hmotná* stránka, alebo jakú spoluhlásku má v koreni, lež zakladá sa na tom, jaká *duša* je v tej *hmote*, čiže jaký je sám duch, alebo jaká samohláska (*i* či *y*) pridružená je ku *hmotnému* prvkovi koreňa.

Korene našej reči sú na pr.

1. jednoduché

a) belbožeské:	b) černobožeské:
<i>by</i> (byť, boh, býk)	<i>bi</i> (biť, bes, boj)
<i>li</i> (liať, lub, ľud)	<i>ly</i> (lát, lož, les)
<i>ty</i> (tyť, tuk, Tur)	<i>ti</i> (tať, tlk, tisk)
<i>di</i> (diať, doj, deň)	<i>dy</i> (dav, duf, ďas)
<i>ni</i> (niť, nebo, vznik)	<i>ny</i> (nyť, nič, noc)
<i>ri</i> (roj, rod, ráno)	<i>ry</i> (rov, roh, rana)
a t. d.	a t. d.

2. složené

<i>kri</i> (krv, krm, kriet)	<i>kry</i> (krivda, krč, skrt)
<i>hly</i> (hlava, slovo, zlato)	<i>hli</i> (zlý, hlad, hlen)
<i>mli</i> (milý, mlieko)	<i>mly</i> (mleť, malý, mol)
<i>pri</i> (priať, Preja)	<i>pry</i> (prať, prak)
a t. d.	a t. d.

Úsčep 15.

V duchu reči: viera v nesmrteľnosť duše.

Z tohto vysvitá, že dla filosofie našich najdrievnejších pradedov, teda dla jích ponímania, mluvenia a bájenia: je *hmota* sama v sebe a pre seba *mrtvou*; ako ju *duch* obživí, takou je a zostáva.

On je jediný tvoriteľ i pretvoriteľ; on tú istú *hmotu* pretvorí na dobré i na zlé, pekné i špatné, osožné i škodné, — tak rozmanite a rôzne ju pretvorí, ako len sám chce. Takto hľa tenže *duch*, t. j. *duševný* čili mužský prvok koreňa (*i* a *y*) utvoril a pretvoril slová prerozmanitého, až rôzneho významu, ba niekedy aj slová takmer vcele rovného zvuku a predsa úplne rozdielneho významu, jako sú na pr. *luh* (die Laue) od *li*, a *luh* (lucus, les) od *ly*; nebeská *bán* od *by* (byť), a *baňa* od *bi* (bit); *ráno* od *ri* (riať) a *rana* od *ry* (ryť); *topiť* (kúriť) od *ty*, a *topiť* sa od *ti*; *hon* (pole, zem, živište) od *hy* (žiť) a *hon* (lov) od *hi* (ziať); *tud* (die Leute, Volk) od *li* (liať) a *ľud* (blázon) od *ly* (lát, lož) a t. d. Tu príležitostne poznamenávam, že to Maďarské: *luddá tenni* neznamená „husou spraviť“, ale znamená

ludom t. j. bláznom spraviť dakoho. Naše složené slovo *ob-lud* užíva sa teraz zkrátene: *blud*, *blúdiť*, *blúdzniť* aj.

Ten istý ženský čili hmotný prvok ko-reňa poskytuje teda Slavian-človeku hmotu jak ku vyjadreniu pochopu *zla*, tak i ku vyjadreniu pochopu *dobra*; no a z tohto spôsobu ponímania sveta a ducha už potom samovoľne vyplýva i to, že jedno a to isté božstvo je v našom bájesloví raz belbožestvom, druhý raz černožestvom t. j. *bohom* i *besom*, dla toho, aký je v jeho hmote duch, čili, že

ten istý boh je i bel- i černožestvom Slavianskej čelade, ktorý raz kriesi a život dáva, druhý raz škrtí a dlávi prírodu i človeka.

Ba toho som presvedčenia, že tento duševný prvok (*y* a *i*) v reči našich najdrievnejších pradedov, jako bol základom ducha reči, a súčasne i základom jejich prvých bájeslovných pochopov: tak veľmi zavčasu stať sa musel on i zárodkom národnej viery v *nesmrtnosť* človeka a viery vo *večný život*, čo na svojom mieste ešte zovrubnejšie pripomenem. (Úšcep 46.)

Viliam Paulíny-Tóth.

FEUILLETON.

Výprava do hôr.

Od L. N. Tolstova.

(Pokračovanie).

III.

Sotva že žiaracie slnko vyšlo nad hory a osvietilo dolinu, ktorou sme tiahli, roztrhol sa vlniaci hmlový oblak a vzduch sa oteplil. Vojaci s puškami a torbami na plecach kráčali zvolna po zaprášenej hradskej; v radach počul' časom maloruský shovor a smiech. Niekoľko starých vojakov, v bielych nohavicach, zväčša poddôstojníci, kráčali s dýmkaťmi podla hradskej, zahrúžení vo vážny shovor. Nákladom preplnené trojky (vozy) pohybovaly sa voľne krok za krokom a zdvihovaly husté kotúče prachu. Dôstojníci jazdili na predku: niektorí džigitovali, jako sa hovorí na Kavkaze, to jest, poslahali bičom koňa, nechali ho poskočiť štyri skoky, zastali i obrátili sa, druhí bavili sa spevákami, ktorí nedbajúc na lúče slnečnie a horučosť dušnú ustavične spievali pieseňku za pieseňkou.

Asi na sto siah pred pechotou jazdil na veľkom sivkovi s jazdcami tatarskými v pluku povestný, veľmi udatný, vysoký a švarný dôstojník v asiatskom obleku, človek to, ktorý každému hovoril pravdu do

očí. Oblečený mal čierny tatarský kaftan s prámom, mal nohavice tohože druhu, nové tesne priliehajúce čizmy s prámom, žltú čerkesku a vysokú nazad ohnutú čiapku. Na prsach a chrbte visely mu srieborné pásy, ktorými na plecach pripevnené byly prachovka a pištole; väčšia pištoľ a dýka sriebrom vykladaná trčaly za pásom. Okrem toho mal pri boku šablu v krásnej safianovej pošve tresňami ozdobenú a prez plece visela mu vintovka (fažená ručnica) v čiernom kosmatom púzdre. Z jeho odevu, spôsobu držania sa a zo všetkých pohybov tela bolo vidno, že sa snaží napodobniť Tatára. Hovoril v jazyku mne neznámom nečo s Tatármi, ktorí s nim jazdili; no z jejich rozpakov a z usmievavých pohľadov, ktorými sa druh k druhovi obracali, súdil som, že ho neporozumeli. Bol to jedon z našich mladých dôstojníkov, chvastajúcich sa hrđinov, ktorí napodobňovať chcejú Marlinského a Lermon-tova. Takíto ľudia pozerajú na Kavkaz výhradne okom bohatierov nášeho veku, Mulla-Nurov a podobných, a vo všetkom jednaní svojom neriada sa vlastnými náklonnosťami, ale týmito vzormi.

Poručík tento na príklad obľuboval bez pochyby spoločnosť poriadnych ženských a vážnych ľudí: generalov, plukovníkov, pobočníkov — ano presvedčený som, že takú spoločnosť veľmi miloval, lebo bol ctíziadostivý v najvyššom stupni — a preca považoval za svoju povinnosť urážať všetkých vážnych ľudí, čoby urážal i veľmi mierne. Kedykoľvek objavila sa v pevnosti nejaká cudzia dáma, chodil dozajista v červenej rubaške (ľahkej domácej halene) a v malých čižmičkách na bosú nohu obutých s priateľmi okolo jej okna, hulákajúc a dohadujúc sa z plných pľúc — no nie s úmyslom, aby ju urazil, no aby ukázal, jaké pekné má nôžky a jak snadno by bolo doňho sa zalúbiť, keby sa i jemu ráciilo.

Chodieval často v noci s dvoma lebo trimi Tatármi do hôr, aby stáli na stráži pri ceste a zabíjali odbojných Tatárov v horách sa ukrývajúcich, ačkoľvek mu srdce neraz hovorilo, že počínanie si také nenie hrdinským; no držal si preca za povinnosť trízniť ľudí, ktorými sa snažil opovrhovať a ktorí ho preca zvláštnym jakýmsi kúzlom k sebe púťali. Nenávidel jich preto. Nikdy neznímal zo seba dve veci: obrázok na krku a dýku, s ktorou sa i na lôžko ukladal. Veril svätosvate, že má nepriateľov. Najviac blažilo ho presvedčenie, že je pomsta potrebná, že každá urážka krvou zmyť sa musí. Bol pevne presvedčený, že city nenávisťi, pomsty a opovrzenia boli voždy najpoetickejšími pocitami ľudstva. No milenka jeho Čerkešenka, s ktorou som sa pozdejšie sretol, tvrdila, že je poručík najlepším a najmiernejším človekom na svete, že každý večer písal u nej svoje hmlisté zápisky, sostavoval účty na linovanom papieri a na kolenách sa modlieval. Ponevác sa veľmi namáhal, aby jedine pred sebou samým objavoval sa tým, čím byť chcel, nemohli ho súdruhovia ani vojaci pochopiť tak, jako si to prial.

Na jednej nočnej výprave s priateľmi poranil odbojného Čečenca¹⁾ a zajal ho. Čečenec žil potom sedem týždňov u poručíka a tento liečil a ošetroval ho jako brata

a prepustil ho, keď sa bol uzdravil, s bohatými darmi na svobodu. Keď pozdejšie v jednej výprave poručík so šikom vojakov ustupoval, prenasledovaný súc palbou nepriateľskou, počul z radov nepriateľských svoje vlastné meno a po chvíli vyšiel ranený jeho priateľ na predok a dával poručíkovi znamenie, aby to samé urobil. Poručík vystúpil k nemu a stiskol mu ruku. Hrali stáli opodial a nestrielali, no v okamžení, keď obrátil poručík koňa, padlo niekoľko výstrelův, a jedna kula ranila ho, na šťastie len slabo, do boku. Iný podobný príbeh videl som na vlastné oči. V pevnosti vypukol v noci oheň a dve stotniny vojakov hasily. Prosred tlupy ožiarenej plameňom požiaru, objavila sa zrazu vysoká mužská postava na čiernom koni. Postava rozdelila tlupu a došla až k samému ohňu; tam zoskočila z koňa a vbehla do horiaceho domu. Po päť minútách vyšiel z neho poručík s popálenými vlasmi a spleleným rukávom, za niadrami nesúc — dvoch holúbkov, ktoré bol vyrval z plameňa.

Menoval sa Rozenkranc; navzdor tomu odvodzoval pôvod svoj od Varjagov a dokazoval opravdive, že on jako i predkovia jeho boli rodom Rusi.

IV.

Slnko prebehlo polovicu svojej dráhy a metalo horúcim vzduchom ohnivé lúče na suchú zem. Tmavo-modré nebo bolo úplne čisté: len päty snehových hôr začaly sa haliť do bielo-lalijových obláčkov. Vzduch zdal sa byť naplnený priesačným práškom: horúčosť bola nesnesiteľná. Vojsko dorazilo k nevelkej bystrine, ktorá asi v polovici cesty tiekla, i zastavilo sa k oddychu. Vojaci odložili zbraň a ponáhľali sa k riave; veliteľ broja sadol si v stiene na bubeň, dodávajúc obličaju svojmu výraz stupňu svojej hodnosti primeraný a hotovil sa s nektorými dôstojníkmi k obedu; stotník lahol si do trávy pod voz; udatný poručík Rozenkranc a ešte niekoľko mladých dôstojníkov rozložili sa na rozostrených burkách¹⁾ a začali statne hodovať, jako to bolo vidno

¹⁾ Čerkes, Kyrgis.

¹⁾ Burka, plstený plášť.

z rozostavených do kola skleníc a zo zvláštnej veselosti spevákov, ktorí stojác v polokruhu pred nimi hvízdali a spievali tanečnú kavkazskú pieseň dľa nápevu národnej piesne:

Šamil zmužile bojoval

V dobe minulej

Traj — raj, ra — ra — taj . . .

V dobe minulej.

Medzi týmito dôstojníkami bol i veľmi mladý zástavník, ktorý nás bol ráno predbehol. Zabával sa dobre; oči mu len ihraly a jazyk sa trochu plietol; chcel každého bozkávať a vyznať mu svoju lásku Ubohý mladík! Nevedel ešte, že v takom prípade stáva sa človek smiešnym, že jeho otvorenosť a nežnosť budí len výsmech. —

Keď v nadšení svojom vrhol sa konečne na burku a laktom sa opierajúc, na zadok odhodil bohaté čierne vlasy, nevedel ani, jak švarný je a krásny.

Dvaja dôstojníci sedeli pod vozom a hrali sa na kufříku na karty. So zalúbením počúval som rozhovory vojakov a dôstojníkov a dobre prizrel som sa na výrazy jích obličajov; no v žiadnom nepozoroval som ani stien nepokoja, jaký som sám pocítoval: žarty, smiech, shovory svedčily o všeobecnej bezstarosti a lahostajnosti k nastávajúcemu nebezpečenstvu. Jakoby nebolo možno si predstaviť, že nektorým po tejto ceste nebude viacej návrat stúdený!

(Pokračovanie nasleduje.)

Bogdan Zimonič.

(Vyobrazenie na strane 61.)

Posiaľ rozlieha sa zúrivy pokrik krvaveho boja bolavými stráňami Balkánu. Bohatiersky náš pobratim Hercegovec vytrvale bojuje za „krest časny a svobodu zlatnu“; i volí mrieť, lež byť otrokom zhovädilého Turčina. Ztratila Hercegovina na čas vodcu svojho Lubibratića; no netratí nádej: veď má ešte celý rad hrdinských vodcov. A jeden z najinteligentnejších a najbohatierskejších vojvodov víťazných bratov našich vyplňuje posiaľ dôstojne úlohu svoju: muž tento neohrozený je pop *Bogdan Zimonič*.

Rodina Zimoničov požíva v Hercegovine od dávnych časov veľkej oblúbenosti. Meno Bogdanovo zná už dávno každé dieťa v nešťastnej Hercegovine. Už v mladom veku vynikal udatnosťou a učenosťou, tak že si vydobyl úctu u samého tureckého bašu Ali-Rizvana. Roku 1852 zomrel mu otec, pravoslavný farár v Gackove, a za jeho nástupca bol vyvolený a od bašu Rizvana potvrdený náš Bogdan. Keď v rokoch 1851—1853 súčasťnili sa farníci jeho na boji černo-horskom oproti Turkom, vymohol Bogdan ráznosťou svojou amnestiu svojim farníkom; no bol sám r. 1859 od Turkov chytený a uväznený.

Danilo, kňaz černo-horský, vysvobodil ho zo žalára. A nedlho trvala svoboda Zimoničova, lebo bol zase nezadlho od bašu Derviša chytený a v Mostare uväznený. Terajší kňaz černo-horský Mikuláš a ruský konsul ujali sa ho a vysvobodili z väzby. Roku 1861—1862 vztýčil Luka Vukalovič zástavu svobody v Hercegovine. Turci znali veľký vliv Zimoničov, i chceli sa ho smocniť. Bohatier náš očakával už tureckých lapajov so svojimi ozbrojenými Gačanci. Po nezdarenom povstaní uchýlil sa Zimonič do Čiernej Hory, kde ho kňaz Mikuláš vojvodom menoval v grachovskom okolí. Tu žil Bogdan v kruhu svojej rodinky až do terajšieho hercegovinského povstania. Na prvý výstrel, ktorý zavznel z brd ujarmenej Hercegoviny, zostúpil Bogdan zo svobodných hôr, svolal svojich známych do zbrane a hneď na to zaujal Metochiu, Gacko, pevnosťku Krstač a niekoľko srubov (strážnych, opevnených stavísk) tureckých. V shromaždení pri Kosirejeve vyvolený bol za vodcu povstalcov.

Udatná četa Zimoničova nachádza sa teraz v prosriedku Hercegoviny a chráni celé územie pred vpádom tureckým z Bosny. Po-

čuf, že, čo toto píšeme, uzavreté je prímerie, — že povstanie nezadlho bude potlačené, že Turci zavedú opravu a na rovný stupeň práva postavia kresťanov s mahomedánmi: no Bogdan neustúpi, bo zná vierolomnosť fanatických Turkov, — i bojovať bude neohrozene ďalej; jeho heslom je: žiť jako človek, alebo mrieť!

Bogdam Zimonič má teraz asi 56 rokov, a preca vyzerá veľmi mladý, junácky; zovňajšok jeho je prívetivý; postava jeho je mo-

hutná. V boji je vzorom junáka, ktorý sa nelaká žiadneho nebezpečenstva a preca vedie svoju čatu s takou obozretnosťou a obratnosťou, jaká prezradzuje nemalý talent vojanský. Keď napadá z brd Turčina, prežehná sa vždy svätým krížom, i volá hromovým hlasom: „Sviata Božija Porodica, brani ime (meno) i svobodu! bráni pravu vieru Christa!“ I povzbudzuje junákov svojich letiac na čele jich dolu z brd s handžarom v ruke: „Bratjo, bratjo! Dole za handžare!“ A vždy vítazi.

Dvor v budove okresného úradu v Dubrovniku.

(Vyobrazenie na strane 69.)

Od času, čo na Balkáne odohrávať sa začalo krvavé drama povstania hercegovinského, veľmi často spomína sa dalmatinské námorské mesto Dubrovnik (italsky Ragusa). Mesto toto má slavnú slovanskú minulosť. Roku 656 po Kristu Pánu založené malo mesto grecko-slovanské obyvateľstvo; v IX. storočí považovali ho Greci za najprednejšie mesto v Dalmacii; v X. storočí dorážali naň Benatčania, lebo videli v ňom mocného soka na adriatickom mori. Okolo r. 1040 pripojilo sa k Dubrovniku i okolie, jako údolie Branské, zátoky Umblská, Gružská a Zatočská s celým pomorím až k Orjašici a Dubrovnik stal sa zámožnou a mocnou republikou. R. 1169 premohli Dubrovničania bána bosenského Borisa pri terajšej Trebinji. Benatčanom podarilo sa r. 1203 v spojení s križiakmi zmocniť sa ríše Byzantinskej i pokorili si čiastočne i republiku Dubrovnickú. R. 1252 obliehal srbský kráľ Štefan Uroš Dubrovnik a prinútil ho k poplatku 2000 dukátov. R. 1358 oslobodili sa Dubrovničania zpod nadvlády Benatčanov i odovzdali sa pod ochranu vlády uhorskej za panovania kráľa Ľudvika I. V XV., XVI. a XVII. storočí dosiahla republika Dubrovnická najvyšší stupeň slávy svojej, kedy mesto Dubrovnik vyše 30.000 obyvateľov počítavalo. Od roku 1121 sídlil tu arcibiskup. R. 1806 obsadili Francúzi Dubrovnik a Napoleon I. zrušil

samostatnosť republiky Dubrovnickej; r. 1814 prešiel Dubrovnik do rúk Rakúšanov.

Jako malá republika Dubrovnická bohatstvom, vlivom svojim a slávou všetky pobrežnie dalmatské mestá ďaleko prevýšila, bola ona i slavná osvetou a naukami; ved ona stala sa ohniskom celej duševnej činnosti na slovanskom juhu. Tu pestovaly sa všetky odvetvia vedy a umenia, zvlášte národnia literatúra. Najstaršie pamiatky umeleckého básnictva pochádzajú z XV. storočia; najvyššieho ale rozkvetu dosiahlo básnictvo za času Ivana Gunduliča (1558—1638), slavného pevca epopoje Osmana i mnohých dramatických kusov, a Palmotiča (1606—1657), básnika Kristiady. Duchaplnými plody svojimi povzniesli básnici tito jazyk národný na vysoký stupeň dokonalosti, tak že i v literatúre národnej jedinú toto mesto na slovanskom juhu taký znamenitý úkaz poskytuje, jakého sa u žiadneho iného národa nenachádza. Básnictvo dramatické povznieslo sa tu na taký stupeň dokonalosti, jaký u Italianov za času Zena a Metastasia, u Nemcov za Lessinga a Schillera dosiahlo. A tak všetkým právom možno Dubrovnik menovať juhoslovanskými — Athenami.

Terajšie mesto Dubrovnik nemôže sa prirovnať k drevnejšiemu. Prosriedkom mesta beží v údolí rovná ulica, Corso zvaná; ostatnie ulice sú úzke; prístav má bezpečný,

hrádzami (molo) opatrený, ale veľmi malý. Má asi 1474 domy s 15.000 obyvateľmi.

Z verejných stavísk mestských vyniká zvlášte starobylosťou svojou nekदाjší palác správy Dubrovnickej republiky; je on teraz sídlom krajinského a okresného úradu.

Dvor veľkolepého tohto pomníku slávy Dubrovnickej republiky predstavuje nám obrazec. Starobylé toto stavanie pochádza z roku 1388 a vyvedené je v ozdobnom slohu staroflorentinskom.

Luka Vukalovič.

(Vyobrazenie na strane 77.)

O pôvode a mladosti tohto slavného vojvodu v početných bojoch oproti Turkom nevie sa skoro ničoho. Nektóri hovoria, že učil sa vo Viedni remeslu puškárskemu. Zdá sa, že Vukalovič úmyslne tajil svoju minulosť, aby tým väčšej vážnosti dodal svojej osobe. Roku 1861 bolo to prvýraz, čo meno Vukalovičovo objavilo sa v časopisoch celého sveta. S povstálými Župljanmi, Rudnjanmi, Lukovcanmi a Banjanmi obliehal pevnosť Nikšić i odkázal tureckej posádke v Kule na Sutorine, aby pevnosť opustila. Mušír Ismajl poslal proti nemu bašu Derviša do Zubcov, sídla to Vukalovičovo, a Mehmeda do Sutoriny; no nič nemohli vykonať oproti oduševneným povstalcom, áno zbití boli oba pri Bileči a Blatovci. Prosredníctvom černo-horským upusteno bolo na krátky čas od nepriateľstva. Miesto Mušira Ismajla prišiel Omer baša do Mostaru, i poslal v máji k povstalcom proklamáciu, v ktorej samosprávu obce a cirkve a usporiadanie pozemkového majetku (dosiaľ boli len Turci statkármí, kresťania jich robotníkmi) jim sľuboval. Konsulovia evropejskí chceli, aby podmienky tieto povstalci prijali. No všetko vyjednávanie ostalo bez výsledku pre nedôveru na sľuby turecké a Vukalovič šíril povstanie medzi Šumljanmi, Pivanmi, na Popovom Polí a inde. Bitky pri Duge, Bileči, Taslidži a Gacka neboly síce rozhodné, no nimi pri-

nútil Vukalovič Omera bašu ku povolaniu 40.000 vojska do Hercegoviny. Keď Omer videl, že Vukalovič so svojimi bohatierskymi Hercegovincami i Černohorcami je podporovaný, vypovedal vojnu Čiernej Hore. I preložil tábor svoj na podzim r. 1861 do Skadru a Derviš baša, ktorého v Hercegovine nechal, nemal chuti s Vukalovičom sa biť. Zúrila vojna s Horou a Vukalovič pomáhal bratom Černohorcom. Po uzavrení pokoja Hory s Tureckom nedala sa Vukalovičovi predvídať veľká nádej, najmä keď i Srbsko s Tureckom pokojne sa bolo vyrovnalo. Vukalovič prijal v septembri r. 1862 vyrovnanie s vládou tureckou, ktorá povstálým krajom úplnú amnestiu a samosprávu v záležitostiach obecných sľúbila a Vukaloviča bimašom (plukovníkom) kresťanského vojska v povstálých krajoch menovala, dajúc mu úkol, aby sľúbené opravy tam previedol. Jako sverepý Turek zná držať slovo, poučuje nás príčina terajšieho povstania. Roku 1865 musel Vukalovič opustiť rodisko svoje, i usadil sa v Odese, kde ho ruská vláda podporovala. Pred vypuknutím terajšieho povstania zomrel Vukalovič, tento postrach divokých, vierolomných Osmanov. Čítať a písať Luka Vukalovič neznal; no vynikal nevšednou ostrovtipnosťou. Bratia naši Juhoslovania nikdy nezabudnú na ideal národného bohatera!

v č
pev
Ná
sok
„N
za
i d
cej
phe
rúle
mes
strá

N.
k
a r
reni
pöv
už
nom
pod
až p

Nak
Obs
jme
spéc

deu
W e
zig
Pra
Svä
a s
a b
sváz
cena

o vy
moc
Med
a sp
(Pok
Jan
Ur
216

Red
Drá
3 je
učite

Literatúra a umenie.

Orpheus zenemü - folyoirat, uverejňuje v č. 5. „Nocturnu“ zo slovenských nár. nápevov pre fortepiano od Ignáca Boldiš. Nápevy sú z piesní: „Dobrá noc,“ — „Vysoko lieta slávičok“ a „Ja som bača“. — „Nocturnu“ túto možno i osobytne dostať za 60 kr. — Dozvedáme sa, že p. Boldiš i ďalej pracuje na tomto poli a že má viacej skladieb hotových, ktoré vyjdú v „Orpheuse“, ktorý vychodí v Budapešti (II. kerület, fő-utca 20 sz.) vždy 1. a 15. každého mesiaca. Predplatná cena na celý rok (200 strán) je 4 zl. 50 kr.

Zámok Lykava, historické dielo Štef. N. Hyroša, ktoré „Slovenská Matica“ bola k vydaniu prijala, v nove prepracované a rozhojnené, — a ktoré následkom zatvorenia „Matice Slovenskej“ odhodlal sa pán pôvodca vydať svojim vlastným nákladom, už sa dalo do tlače, následkom čoho menom pána pôvodcovým prístavujú sa ďalšie podpisy. — Krámska cena diela ustanoví sa až po vytlačení.

Agenda pro učitele. V Praze 1876. Nakladateľ Fr. A. Urbánek, kněhkupec. Obsahuje: Časť kalendárni. Rozvrhy hodín, jmena žákův a výkaz jejich pilnosti a prospěchu, poznámky, oznámení. XII.

Bibliothek slavischer Poesien in deutscher Übertragung. Redaktor Josef Wenzig. Band I. Auswahl aus Jos. Wenzig's Übertragungen slavischer Volkslieder. Prag. Verlag von Fr. A. Urbánek. 1876. Sväzok I. obsahuje české, sv. II. moravské a slovenské a sv. III. dalmatinské, ruské a bulharské prstonárodné piesne. Každý sväzok je v malej VIII. 86 strán silný; cena 60 kr. r. č.

Dětské nemoci. Prostonárodní poučení o vychování a ošetřování dětí zdravých i nemocných. K prospěchu rodin našich sepsal Med. et Chir. Dr. Vilém Šel, prakt. lékař a spisovatel „Úplného domácího lékařství“. (Pokračováním „Mladé matky“ od MDra Jana Jandy.) V Praze. Nakladateľ Fr. A. Urbánek, kněhkupec. 1875. VIII.; str. 216; cena 1 zl. r. č.

Divadelní ochotníček pro mládež. Rediguje Frant. Rošický. Svazček XV.: *Dráteníci*. Původní činohra se zpěvy ve 3 jednáních. Sepsal Jos. B. Rebec, řídící učitel v Prešticích. Hudba a nápěvy od

Adolfa Müllera, učít. tamže. V Praze. Nakladateľ Fr. A. Urbánek. 1875. XII.; str. 146; cena 48 kr.

Druhé desatero bájek J. A. Krylova. S českým překladem, výkladem a s rozmluvami. Pro začátečníky v ruském čtení upravil J. Kolář, docent slovenských jazyků na polytechnice Pražské. V Praze. Nakladateľ kněhkupectví: I. L. Kober. 1872. VIII.; str. 30; cena 24 kr.

Грамматика русского языка. Составил Н. Ваня. Mluvnice jazyka ruského. Sestavil J. Váňa, profesor na česko-slovenské obchodní akademii a ve výr. spolku českém. V Praze. 1876. Nakladateľ Fr. A. Urbánek, kněhkupec pro paedagog. literaturu, učebné pomůcky a spisy pro mládež. Velká VIII.; str. 128; cena 1 zl.

Kazimira Brodzińskiego Věslav. Selanka z okolí Krakovského v pěti zpěvech. Přeložil Jan Soukop. V Brně, 1875. Tiskem J. Hniličky. Nákladem vlastním. XII.; str. 38.

Kytice. Sbirka zábavného i poučného čtení pro mládež. Svazek IV.: Macecha, Deera vdovcova, Mladá vesničanka. Povídky pro mládež dospělejší od Frant. Pravdy. V Praze. 1875. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. VIII.; str. 116; cena 40 kr.

Nová knihovna pro mládež. Porádají M. Weinfurt a Fr. A. Zeman. Ročníku V. sv. 5.: Ctnost šlechtí. Povídky. Sepsal a vzdělal Jan P. Příbík, říd. učitel ve Vysočanech u Prahy. V Praze. Nakladateľ Fr. A. Urbánek. 1875. VIII.; str. 68; cena 24 kr.

Nový divadelný repertoire. Svazek VII.: *Rabagas*. Veselohra v 5 jednáních, prosou od Victoriena Sardou-a. Přeložil J. Pešek, člen Švandovy div. společnosti. V Praze. Nakladateľ Fr. A. Urbánek, kněhkupec. 1875. VIII.; str. 134; cena 50 kr.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavateľ Václav Vlček. Ročníku VI. — Dílu I. č. 1., 2., 3. a 4. V Praze. 1876. Redakce, administrace i expedice v Ostrovní ulici č. 6 n. (1508-II.). Predplatná cena 6 zl.

Všetky tieto spisy a diela odporúčame čt. obecnstvu svojmu.

Listáreň redakcie a administrácie.

Číslo týmto končí sa prvé štvrtročie tohoročného „Orla“. Vefactených pánov odberateľov, ktorých predplatenie vypršalo, snažne žiadame, aby ho čo najskôr obnovili. Vyslé čísla „Orla“ dosvedčujú, že my plníme povinnosť svoju a že náklad časopisu nášeho vyžaduje väčších obetí, lež predošlého roku: kto chceš, aby „Orol“ v tomto smere i ďalej výdatne dejstvoval, vyplň i ty podmienku životnú. V budúcom čísle rozpošleme upomínajúce lístky patričným, aby vedeli, na čom sú. „Slovesnosť nebude osobitne vychodiť; pánom, ktorí na ňu predplatili, preznačíme i zl. na „Orla“, v ktorom dľa možnosti i články slovesnostné uverejňovať budeme. — Pani A. M. K. vo V. T. Dieky za Vaš srdečný „ohlas“. Bože daj národu nášmu mnoho takých vlasteniek, jakou je Vašnosť! — Ct. red. „Světozoru“, „Lumiru“ a „Česk. Rod.“ v Pr. Casopisy Vaše nedochodia nám. Zabudli ste na nás? — P. Duš. Pepkin. Prečo nepošlete slúbené básne? — P. S. B. H. v S. Básne prišly. Národné hry čakáme. Listovne viac. — P. pôvodcovi básne „K plaidu“. Básne Vaše čítame. Mnoho v nich poesie; no nemožno ani jednu v terajšej podobe uverejniť. Nehnevajte sa na našu uprimnosť. Nadanie máte; ale Vaš bujary Pegasus netrpí opraty, dosiahnuť snaží sa svevoľného Pegasa Petófiho, divoko lietajúceho púšťami dolnozemskými. Forma dat esse rei a v básniach Vašich táto forma veľmi pokulhava. V prostonárodných piesňach nehľadáme správny rytmický rozmer, no od poetu čakáme, by šetril pravidlá prosodie, by správne rýmoval; snád — viat, dlž — lüe, žiaľ — upúšťal, vylazit — odlúčiť — nie sú rýmy. Čítali ste našu „Slovesnosť“? Najväčšia chyba Vaša je, že spešne napísané práce nepodrobujete autokritike. Sládkovič, Chalupka a im naši výteční básnici roky a roky opravovali práce svoje. Chybný Buffen pisaval na papieri na šesť stĺpcov rozdelenom. Do prvého stĺpca napísal prvé svoje myšlienky, do druhého vpisoval tie isté, ale už opravené, a len v šiestom stĺpci stála veta tak, jako si ju prial. Často nektorú vetu i dvadsaťkrát prepísal a raz venoval jednej perióde úplných 14 hodín. Tejto úzkostlivosti nesmieme sa diviť, jestli si spomneme, že Buffen je pôvodcom známeho porekadla: „le styl c'est l'homme.“ Jan Jakub Rousseau prepracoval nektoré knihy i päťkrát a nektoré výpovede stály ho viac noci vážneho premýšľania. Balzac dal nárys svojho 40—50 strán počítajúceho románu do tlače, prepracoval ho a zase dal ho tlačiť atď. až bol úplne hotový. Nektoré jeho romány tlačily sa i štrnásťkrát, tak že stál tlač o mnoho viacej lež honoráru obdržal. Nonum prematur in annum je zásada výt. spisovateľov. Toto nasledujte i Vy; menej píšte, avšak dobre; pilno čítajte národné piesne, poetov, jakí sú: Holly, Kolár, Sládkovič, Čelakovský, Hálek, Puškin, Chomjakov, Mickiewicz, Slowacki atď. — a nebudete veršovcom, slovenským Stachom, lež obľúbeným poetom. Novelku čakáme. — P. A. P. Z. v B. Dieky; kritiku uverejníme. — Pp. Br. K. v L., J. Ryb.

v Bp., Bl. Trst. v N. a F. E. P. v U. B. Cvičte sa, čítajte návod k básniectvu a slov. poetov — bude nečo z Vás. Práce nemožno ešte uverejniť. — P. E. O. v H. Básenky Vaše zdajú sa nám. Nadanie máte. Nečo ponapravené uverejníme. Rovesníci Vaši, pp. Dobrucký, Dérer a Koričanský, neposlali nám pokusy svoje. Mýlite sa, keď tvrdíte, že práce mladších spisovateľov neuverejňujeme. Či Osvald, Kutlik, Kello, Skačanský, Skultety, Bajna, Slovanský, Petruškin, Beblavy, Lanček atď. nepatria k spisovateľskej mládeži? Z bell. časopisu, jaký je „O.“, môže mládež čerpať návod k odbornému spisovateľstvu krásoumnému; preto podávali sme preklady slavných spisovateľov. Keby „O.“ i nezralé práce uverejňoval, tým by sa mládež literárne neodchovala, „Orol“ by sa neudržal; na to je kalendár. Smutoň to u nás, že mnohí zo stud. mládeže odberanie „O.“ od toho závislým robia, či jich básnické pokusy v ňom vyjdú, lebo nie. Z Moravy a Ciech máme okolo 100 odberateľov zo sradu stud. mládeže, no ubezpečujeme Vás, že ani jeden z tých 43 Olomučanov, 30 Příboranov atď. nám nepísal: „jestli jsou básně ne uverejníte, prestanem být odberateľom.“ Nikdy nehľadí redakcia na osobu, no vždy na vec samu. A dobré práce z pera mladších spisovateľov sú nám veľmi milé, verte! I sdeliť Vám môžeme to, že sa tohto roku mládež študujúca hľadnejšie má okolo „O.“, lež prv, poslal je 60 odberateľov z jej sradu. Kto chce pre iných písať, musí sám byť primerane vzdelaným; tým, že sa jeho nezralé plody uverejnia, nestane sa mladý spisovateľ slavným básnikom. Mládež naša študujúca nech si utvori lit. spolky, tam nech sa prvosienky vzájomne kritisiujú. Taká bola Požňanská lit. škola za časov nesmrteľného Ludovíta, taká Levočská pod spravou Rimavského a Dohnányho, taká v novších časoch Bystrická za časov Čulenových. Chyba je i to, že sa mládež naša nevyvíči prv v prosaickom slohu, lež sa prichytí do veršovania, ktoré už presný, plastický sloh vyžaduje. Prijmite týchto niekoľko slov tak láskave, z jakého uprimného slovenského srdca ony vyplývajú. — P. D. Šustek v Čikágu. Račte nám vyprosredkovať Čikágsku „Svornosť“ na výmenu. Listovne viac. — P. M. H., prof. v P. Dieky! A môžem nejakú prácičku očakávať? Vera Bože, filolog. „riečica“ nezaškodila by nám; „O.“ obzerá sa po nej dávno. Na zdar! — P. A. S. O. v Bp. Cestopis do Hercegoviny čakám. Fotografie vodcov povstaleckých s vlastnoručnými podpisami rád bych videl. Petkoviča nemôžem nikde dostať pre „O.“ Pošli mi jich. Žiadaš môj životopis? Nač to? Mám Ti na pr. písať, že mám na krku špicla, ktorý, keď raz za mesiac na zdravé povetrie vyjdem, alebo v prospech svojich spor. účastin hlasujem, hneď ma čo pansl. agitátora udáva? Pri čítaní môjho životopisu nezabavil bys sa, ver! Sdel mi určite svoje bydlisko. — P. E. K. v H. Bol to znak expedičný. — P. M. R. na M. Predošlé ročníky „O.“ poslali sme Vám. — Pp. J. Botto a J. Grajehmann. Prosíme o odvetu!

Predpláca sa u redakcie a administracie v Prievidzi (Privigye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihtlač. účast. spolok v T. Sv. Martine.